

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีอาญา ในประเทศไทยและต่างประเทศ

1. มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีอาญา

โดยผู้เสียหายตามกฎหมายไทย

1.1 สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายในการใช้อำนาจเริ่มต้นคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้หลายมาตราด้วยกัน ฉะนั้นแนวทางในการใช้อำนาจเข้ามาสู่กระบวนการทางอาญาของผู้เสียหายจึงมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน โดยได้บัญญัติรับรองอำนาจและคุ้มครองสิทธิของประชาชนพลเมืองที่ตกเป็นผู้เสียหายไว้ดังนี้

การใช้อำนาจของรัฐต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ โดยการใช้อำนาจรัฐดังกล่าวจะเข้าไปกระทำการใดที่เป็นการละเมิดหรือล่วงล้ำศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มิได้เป็นอันขาด¹ โดยบุคคลทุกคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นคนชนชาติใดมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน บุคคลทุกคนสามารถจะอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ขึ้นยันต่อบุคคลที่ล่วงละเมิดตนได้ แต่ทั้งนี้บุคคลดังกล่าวสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น² และสามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้³

¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 26.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 28.

³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 27.

กระบวนการยุติธรรมที่ใช้อำนาจตุลาการแทนรัฐจะกระทำการซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดรับรองไว้มิได้ เว้นแต่การกระทำความดังกล่าวกจะกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ออกมาด้วยความชอบธรรม โดยจะกระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น โดยการกระทำความดังกล่าวกจะกระทบกระเทือนหรือล่วงเข้าไปในสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งมิได้¹

บุคคลผู้ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้เสียหายต้องได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยบุคคลดังกล่าวต้องได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาค และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่เกี่ยงว่าจะชายหรือหญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการทางกายหรือสุขภาพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ²

บุคคลในสังคมจะต้องได้รับการคุ้มครองในสิทธิขั้นพื้นฐานและเสรีภาพในการดำรงชีวิตและร่างกายอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในส่วนของทางการลงโทษตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรม หรือตามที่กฎหมายบัญญัติไว้สามารถกระทำได้โดยไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมแต่อย่างใด³

กฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ยังได้วางแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาไว้ โดยได้กล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญว่าบุคคลที่ต้องเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมจะได้รับโทษทางอาญาได้ ต่อเมื่อได้มีการกระทำความผิดอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นความผิด และกำหนดบทลงโทษไว้ โดยบทลงโทษที่จะลงแก่บุคคลที่กระทำความผิดนั้นจะหนักกว่าโทษที่กฎหมายบัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่ผู้กระทำได้กระทำความผิดมิได้

¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 29.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 30.

³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 32.

การนำตัวบุคคลที่กระทำความผิดที่กลายมาเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยมาทำการลงโทษตามหลักการและบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ สิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ องค์กร หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องวางตัวอยู่บนพื้นฐานของหลักการ ที่ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนเสมอว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด โดยจะไปปรักปรำหรือเชื่อโดยความคิดของตนก่อนที่จะมีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดมิได้¹

หลักการและแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ได้มีการรับรองถึงสิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลที่เข้าสู่กระบวนการดังกล่าวต่าง ๆ ดังนี้²

สิทธิของบุคคลที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องสามารถจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง โดยบุคคลดังกล่าวต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรม

สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาของกระบวนการยุติธรรม อย่างน้อยควรมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัยคำพิพากษาหรือคำสั่ง

บุคคลที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจะต้องมีสิทธิที่จะทำให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสียหรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยและพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

ในคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ

¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 39.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 40.

หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจาก ทนายความและการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

1.2 สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา- ความอาญา

ผู้เสียหายตามกฎหมายมีสองกรณี คือ ผู้เสียหายที่แท้จริงและผู้มีอำนาจ จัดการแทนผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งเมื่อเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายย่อมใช้อำนาจและ หน้าที่ของผู้เสียหายอย่างแท้จริงได้ทันที โดยที่ไม่ต้องได้รับมอบอำนาจหรือรับอนุญาตอีก โดยผู้เสียหายทั้งสองกรณีมีอำนาจดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ร้องทุกข์
- 2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- 3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา
- 4) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา
- 5) ขอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว

หลักการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดหลักเกณฑ์การเข้ามา ของผู้เสียหายในคดีอาญามีอยู่ในหลายมาตรา เริ่มตั้งแต่การยื่นคำฟ้องตาม มาตรา 28 ที่ ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้¹ และหลักเกณฑ์ตามมาตรา 30 ที่ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ กับพนักงานอัยการได้

ฉะนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้บัญญัติให้เกิดความชัดเจน ในเรื่องของผู้เสียหายไม่มีหน้าที่ติดตามดำเนินคดีอาญา แต่การดำเนินคดีอาญาเป็นสิทธิ หรืออำนาจของผู้เสียหาย ทั้งนี้ ด้วยสิทธิและอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย ถูกจำกัดในกรณีดังต่อไปนี้ คือ

¹ณรงค์ ใจหาญ, เรื่องเดิม, หน้า 111.

การห้ามฟ็องบุพการีตน¹ การฟ็องบุพการีในสังคมไทยเรียกกันว่าคดียุทุม การฟ็องบุพการีถือเป็นการผิดประเพณีนิยมที่สืบเนื่องกันมาแต่โบราณ อันมีแนวความคิด ที่มาจากอิทธิพลของศาสนาและลัทธินิยมของทางตะวันออก

การจำกัดอำนาจฟ็องเด็กและเยาวชน² ข้อจำกัดอำนาจในการฟ็องของผู้เสียหาย ในกรณีนี้ คือ บทบัญญัติมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งและครอบครัวและวิ- พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534³ การฟ็องคดีของผู้เสียหายย่อมเป็นที่เข้าใจ ได้ในตัวเองว่าเป็นการมุ่งที่การลงโทษผู้ถูกฟ็อง กรณีปรัชญาในการดำเนินคดีอาญาเด็กและ เยาวชนดังกล่าวจึงได้วางเป็นข้อจำกัดไว้ว่าผู้เสียหายจะกระทำได้ ก็แต่โดยได้รับอนุญาต จากผู้อำนวยการสถานพินิจ ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นเยาวชน มิให้เข้ามาสู่ กระบวนพิจารณาจนเกินไป

การห้ามฟ็องขอให้กักกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 43 เป็นการให้ อำนาจต่อพนักงานอัยการเป็นการเฉพาะ ที่จะฟ็องขอให้กักกันผู้ต้องหาเพื่อความปลอดภัย เพราะการกักกันถือเป็นวิธีการที่ทำให้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของผู้ต้องหา ถูกถูกรอนไปโดยผลของกฎหมาย กฎหมายจึงบัญญัติห้ามผู้เสียหายในการฟ็องคดีขอให้ กักกันเพื่อความปลอดภัย เพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1562 “ผู้ใดจะฟ็องบุพการีของตน เป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาก็ได้แต่เมื่อผู้นั้นหรือญาติสนิทของผู้นั้นร้องขออัยการจะยกคดี ขึ้นกล่าวก็ได้.”

²คณิต ฅ นคร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), หน้า 123-126.

³พระราชบัญญัติจัดตั้งและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 64 “ผู้เสียหายจะฟ็องคดีอาญาซึ่งมีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำการ อันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดต่อศาลเยาวชนและครอบครัวไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับ อนุญาตจากผู้อำนวยการสถานพินิจ.”

การจำกัดอำนาจกระทำการต่าง ๆ ในคดีของพนักงานอัยการตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็น โจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า ผู้เสียหายจะทำให้คดีของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแม้ผู้เสียหายจะมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเองก็ตาม แต่ผู้เสียหายมิได้เป็นองค์หลักในการดำเนินคดีอาญา การดูแลความสงบเรียบร้อยจึงเป็นภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐโดยตรง กฎหมายจึงต้องกำหนดข้อห้ามสำหรับผู้เสียหายไว้มิฉะนั้นคดีของรัฐอาจเสียหายได้

1.2.1 สิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญา¹

ผู้เสียหายจะเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการหรือเป็นโจทก์ร่วมกัน ผู้เสียหายมีอำนาจที่จะยื่นฟ้องผู้กระทำผิดได้ด้วยตนเอง เพราะถือว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดโดยตรง เพราะผู้เสียหายถือเป็นผู้ทราบข้อเท็จจริงของการกระทำความผิดและถือเป็นประจักษ์พยานชั้นหนึ่ง และเป็นบุคคลที่สามารถหาพยานหลักฐานที่อาจนำมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยต่อศาลได้ ประกอบกับผู้เสียหายจะเป็นผู้กานอำนาจของรัฐในการดำเนินคดีอาญา กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการและผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาอย่างเท่าเทียมกัน แต่แต่ละฝ่ายมีสิทธิที่จะดำเนินคดีของตนได้ตามลำพัง แต่อย่างไรกฎหมายอนุญาตให้ทั้งสองฝ่ายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกันได้โดยไม่ต้องแยกเป็นสองคดี

ตามมาตรา 30 คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะใดระหว่างพิจารณา ก่อนศาลชั้นต้นพิพากษานั้นได้ แต่ในการที่ผู้เสียหายจะขอเข้าไปเป็นโจทก์ร่วมนั้น ผู้เสียหายต้องถือเอาคำฟ้องของพนักงานอัยการเป็นหลักจะมาขอแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องไม่ได้ ซึ่งหากคำฟ้องดังกล่าวบกพร่อง ผู้เสียหายก็ต้องรับผลของคำฟ้องที่บกพร่องนั้นไปด้วย²

¹ ธานิศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553), หน้า 307-316.

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1734-1735/2532.

นอกจากการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมของผู้เสียหายดังกล่าว หากพนักงานอัยการเห็นว่า ผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายได้ให้ความสำคัญแก่การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมากกว่า การเข้าร่วมของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ผู้เสียหายอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีภายใต้กรอบของกฎหมายอย่างจำกัด

กล่าวคือ รัฐจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐสร้างขึ้น โดยผู้เสียหายได้เข้ามีส่วนร่วมในบางส่วนของกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ผู้เสียหายไม่ได้มีส่วนร่วมทั้งหมดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ความเป็นโจทก์ร่วมมีผลตามกฎหมายเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตแล้ว การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายจะต้องเป็นการใช้สิทธิโดยสุจริต โดยต้องไม่เป็นการสมยอมกันเพื่อช่วยเหลือจำเลย มิฉะนั้นสิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์อาจไม่ระงับตามหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ที่บัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง อันเป็นหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำสองแก่จำเลยนั้น จะต้องปรากฏว่า คดีก่อนเป็นกรณีที่จำเลยถูกฟ้องดำเนินคดีอย่างแท้จริง หากปรากฏว่า คดีก่อนเป็นการดำเนินคดีอย่างสมยอมกัน แม้ว่าจะเป็นการกระทำกรรมเดียวกันก็ถือว่าไม่ได้ว่าการกระทำนั้นจำเลยเคยถูกฟ้องต่อศาลแล้ว และศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะมีผลทำให้สิทธินำคดีมาฟ้องในความผิดนั้นระงับไปไม่

หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ได้มีการวางไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาว่าข้อเท็จจริงได้ความว่าคดีก่อนคือคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 3239/2543 ของศาลชั้นต้น ซึ่งได้ความว่าโจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นกรรมเดียวกันกับคดีนี้ มีพฤติการณ์บ่งชี้ว่าโจทก์ในคดีดังกล่าวได้ดำเนินคดีโดยสมยอมโดยใช้สิทธิไปในทางที่ไม่สุจริต เนื่องจากขณะเกิดเหตุมีผู้พบเห็นจำเลยเป็นคนร้ายที่ใช้อาวุธปืนยิงผู้ตาย จนได้มีการระบุชื่อจำเลยเป็นผู้ทำให้ตายไว้ในรายงานชันสูตรพลิกศพท้ายคำฟ้อง หลังเกิดเหตุโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายโดยเป็นมารดาของผู้ตายได้แจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนและได้มีการออกหมายจับจำเลยไว้ โจทก์ได้ฟ้องจำเลยในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาตามคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 3239/2543 ของศาลชั้นต้น และยังปรากฏด้วยว่าในการดำเนินคดีดังกล่าวทนายโจทก์

เพียงแต่นำมารดาผู้เสียหายซึ่งไม่ให้เห็นเหตุการณ์ในขณะเกิดเหตุและนาย ม. ผู้ซึ่งอ้างว่า เห็นเหตุการณ์แต่กลับเบิกความเป็นปฏิกษณ์ต่อคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง อันเป็นเหตุให้ ศาลพิพากษายกฟ้องคดีเพราะพิเคราะห์แล้วเห็นว่า คดีไม่มีมูลและโจทก์คดีดังกล่าวนี้ก็ไม่ ยื่นอุทธรณ์เช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่าคดีก่อนผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ในคดีนั้น ได้ฟ้องร้อง ดำเนินคดีแก่จำเลยในลักษณะยอมความกัน อันเป็นการดำเนินคดีโดยไม่สุจริตเพื่อหวังผล เพียงต้องการตัดสิทธิพนักงานอัยการ ไม่ให้มีสิทธิดำเนินคดีแก่จำเลยได้อีก ย่อมถือไม่ได้ว่า คดีก่อนได้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีแก่จำเลยอย่างแท้จริง สิทธินาคดีอาญาของโจทก์ ในคดีนี้หาได้ระงับไปไม่ ดังนั้น พนักงานอัยการ โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้ได้

การดำเนินคดีโดยไม่สุจริตในลักษณะสมยอมกัน เพื่อหวังผลทำให้เกิด การตัดสิทธิพนักงานอัยการ โจทก์ไม่ให้มีสิทธิดำเนินคดีแก่จำเลยได้อีก เนื่องจากความ-เสียหายที่เกิดขึ้นนี้มีได้มีแต่เพียงเอกชนที่ได้รับการกระทบสิทธิ แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้น ยังไปกระทบต่อรัฐโดยตรง จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการที่จะเข้ามาจัดการกับความเสียหายนี้ ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐก็คือ พนักงานอัยการ แต่ในคดีนี้ผู้เสียหายซึ่งเป็น โจทก์ได้ดำเนินคดีในลักษณะสมยอมกัน เพื่อต้องการที่จะตัดสิทธิพนักงานอัยการไม่ให้ ดำเนินคดีได้อีก ซึ่งถือว่าผู้เสียหายได้ทำให้การดำเนินคดีคดีของพนักงานอัยการเสียหาย จนไม่สามารถดำเนินคดีในชั้นศาลกับจำเลยได้อีก

1.2.2 สิทธิของผู้เสียหายในการระงับคดีอาญา

การถอนฟ้องคดีอาญาอำนาจในการถอนฟ้องเป็นอำนาจของผู้เสียหาย โดยเฉพาะ การที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องโดยประสงค์จะให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ตามที่กล่าวหา แต่ภายหลังที่โจทก์ยื่นฟ้องแล้วอาจมีพฤติการณ์บางอย่างเกิดขึ้นแก่ อำนาจฟ้องของโจทก์ หรือเหตุผลบางประการทำให้โจทก์ไม่ต้องการดำเนินกระบวน-พิจารณาต่อไป เช่น มีการชดใช้ค่าเสียหาย ปรับความเข้าใจหรือตกลงกันได้ โจทก์ก็ สามารถอาจถอนฟ้องได้ เมื่อกฎหมายให้สิทธิเต็มที่ในการฟ้องคดีแล้ว ผู้เสียหายย่อม ใช้สิทธิในการถอนฟ้องได้เต็มที่ด้วยเช่นกัน

กรณีที่ผู้เสียหายไม่ได้เป็นโจทก์ฟ้องเอง ผู้เสียหายย่อมไม่มีอำนาจ ถอนฟ้อง¹ เช่น พนักงานอัยการยื่นฟ้องเนื่องจากผู้เสียหายยื่นคำร้องทุกข์แล้ว และผู้เสียหาย

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4473/2532.

ไม่ได้ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการผู้เสียหายจะถอนฟ้องไม่ได้ แต่ผู้เสียหายอาจให้ความยินยอมเป็นหนังสือเพื่อให้พนักงานอัยการถอนฟ้องได้ ซึ่งการถอนฟ้องคดีอาญาความผิดอันยอมความได้ของพนักงานอัยการ ถ้ามิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนฟ้องของพนักงานอัยการไม่มีผลทำให้คดีอาญาระงับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) เพราะผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ได้

กรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมอยู่ด้วย ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิถอนฟ้องได้ และการขอถอนคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมก็มีผลเท่ากับเป็นการขอถอนฟ้องเช่นกัน การขอถอนฟ้องคดีอาญานั้น สามารถทำได้โดยยื่นคำร้องและถอนได้ทั้งคดีความผิดต่อแผ่นดินหรือความผิดอันยอมความได้ ถ้าเป็นความผิดต่อแผ่นดินจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ดังนั้น หากศาลชั้นต้นพิพากษาแล้วจะถอนฟ้องไม่ได้ สำหรับคดีความผิดต่อส่วนตัวก็เช่นกันจะถอนฟ้องในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ ในกรณีที่ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีอาญานั้น ผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องอีกไม่ได้ แต่การถอนเช่นนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว คดีอาญาที่ได้ถอนฟ้องแล้วจะนำคดีมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในข้อยกเว้นต่อไปนี้

- 1) ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาซึ่งไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่
- 2) ถ้าพนักงานอัยการถอนคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวไปโดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่
- 3) ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสีย การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว¹

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1765/2539.

ผู้เสียหายจะมีสิทธิขอความในคดีความผิดต่อส่วนตัวได้จะต้องร้องทุกข์เสียก่อน หากมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำผิดเป็นอันขาดอายุความ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96 ซึ่งเท่ากับสิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปด้วย เมื่อไม่ได้ร้องทุกข์แล้วย่อมไม่มีอำนาจที่จะขอความคดีได้ ผู้ที่มีอำนาจขอความกันได้จะต้องเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย

ในกรณีที่ผู้จัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 มีหลายคน ผู้ที่ร้องทุกข์ไว้แทนเท่านั้นจึงจะมีสิทธิขอความ ผู้จัดการแทนคนอื่นที่ไม่ได้ร้องทุกข์จะใช้สิทธิขอความไม่ได้ ในกรณีที่ผู้จัดการแทนได้ร้องทุกข์แทนไว้แต่เมื่อผู้เสียหายที่แท้จริงมีความสามารถหรือเกิดอำนาจขึ้นแล้ว ย่อมจะใช้สิทธิขอความได้เองตามกฎหมาย ผู้ใช้สิทธิจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงดังกล่าวจะใช้สิทธิขอความโดยฝ่าฝืนความประสงค์ของผู้เสียหายที่แท้จริงไม่ได้

1.2.3 หลักเกณฑ์การฟ้องซ้ำตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการกระทำความผิดหากผู้กระทำความผิดถูกฟ้องต่อศาลและศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว สิทธินำคดีอาญามาฟ้องผู้กระทำความผิดคนเดิมในการกระทำอันเดิมนั้นอีกอาจจะหมดไป หากเข้าหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) กล่าวคือ มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องหากผู้กระทำไม่อาจถูกฟ้องเป็นจำเลยในการกระทำความผิดกันนั้นได้อีก และคดีถึงที่สุดแล้ว เช่น ไม่มีอุทธรณ์หรือฎีกา คดีนั้นก็ป็นอันสิ้นสุดลงอย่างถาวร¹

เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง (ฟ้องซ้ำ) เพื่อให้บุคคลได้รับความลำบาก ยุ่งยาก เดือดร้อนซ้ำสองสำหรับการกระทำครั้งเดียว อันเป็นการกระทำความผิดเดียว² กฎหมายจึงได้บัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง อันเป็นการสอดคล้องกับหลักสากลซึ่งในภาษาลาตินเรียกว่า Non Bis in Idem คือ จำเลยไม่ควรถูกพิจารณาคดีในการกระทำความผิดครั้งเดียวถึงสองครั้ง

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 6678/2531.

²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 90.

แม้คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดดังกล่าวนั้นจะพิพากษาไม่ลงโทษ กล่าวคือ ปลดปล่อยตัวจำเลย จำเลยก็จะถูกฟ้องอีกไม่ได้เข้าข้อห้ามของกฎหมาย คงเดียวกับจำเลยถูกพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ลงโทษ¹ ก็ย่อมจะมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เรียกกันโดยทั่วไปว่าฟ้องซ้ำ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ 3 ประการด้วยกัน คือ จำเลยในคดีแรกและในคดีที่มาฟ้องใหม่เป็นคนเดียวกัน การกระทำของจำเลยต้องเป็นการกระทำความผิดเดียวกันและศาลต้องได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้ว

1) จำเลยในคดีแรกและในคดีที่มาฟ้องใหม่ต้องเป็นคนเดียวกัน ทั้งนี้ โจทก์จะเป็นคนเดียวกันหรือไม่ ไม่ต้องคำนึง

2) การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำความผิดเดียวกัน การกระทำความผิดอาจเป็นความผิดต่อกฎหมายบทเดียว หรือเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบทก็ได้ โดยในการกระทำความผิดของจำเลยนั้น หากจำเลยถูกฟ้องจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว ไม่ว่าจะลงโทษจำเลยหรือยกฟ้องโจทก์ก็ตาม จำเลยก็จะต้องไม่ถูกพิจารณาพิพากษาในการกระทำความผิดเดียวกันนั้นอีก ไม่ว่าผู้ใดจะฟ้องอีกก็ตามและ ไม่ว่าจะฟ้องในฐานะความผิดเดิมหรือฐานความผิดใหม่ก็ตาม จะดำเนินการฟ้องจำเลยนั้นอีกไม่ได้ แต่หากเป็นการกระทำหลายกรรมต่างกันมิใช่การกระทำความผิดเดียว การกระทำของจำเลยกรรมอื่น ๆ ที่ยังมีได้ถูกฟ้องก็สามารถถูกฟ้องได้ ไม่เป็นฟ้องซ้ำ

3) ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) หมายความว่า ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแล้ว แม้ว่าคดีนั้นยังไม่ถึงที่สุด โดยอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ก็ตาม ก็ถือว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องแล้ว² โดยคำพิพากษานั้นต้องได้วินิจฉัยในความผิดไปแล้ว การฟ้องผู้กระทำความผิดเดียวกันเป็นจำเลย ในการกระทำความผิดเดียวกันอีกเมื่อการกระทำนั้นได้เคยมีการฟ้องและศาลมีคำพิพากษามาแล้ว จะถือว่าการฟ้องคดีใหม่เป็นฟ้องซ้ำ ซึ่งต้องห้ามมิให้ฟ้องอีก โดยในส่วนของคำพิพากษา

¹คำพิพากษาฎีกาที่ 2757/2544.

²คำพิพากษาฎีกาที่ 765/2532.

เสร็จเด็ดขาดของศาลในมาตราดังกล่าวนี้ จะต้องได้ความว่าคำพิพากษาในคดีเก่านั้นได้วินิจฉัยในความผิดไปแล้ว โดยกฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์ว่าให้ศาลยกฟ้องโจทก์ถ้าศาลเห็นว่า

- (1) จำเลยมิได้กระทำความผิด
 - (2) การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด
 - (3) คดีขาดอายุความ
 - (4) มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษ
 - (5) จำเลยได้กระทำความผิดและไม่มีการยกเว้นโทษจำเลย
- ศาลฎีกาถือว่าคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ในกรณีดังต่อไปนี้ เป็นการ-

วินิจฉัยในความผิดแล้ว จำเลยไม่อาจถูกฟ้องอีกได้เป็นฟ้องซ้ำ

(1) ศาลได้สวนมูลฟ้อง แล้วพิพากษายกฟ้องเพราะคดีไม่มีมูล จะฟ้องจำเลยนั้นอีกไม่ได้

(2) ศาลยกฟ้องเพราะเห็นว่า การกระทำของจำเลยตามที่โจทก์กล่าวในคำฟ้องไม่แน่ชัดว่าจำเลยได้กระทำความผิดในเวลาใด¹ หรือในกรณีที่ศาลยกฟ้องเพราะคำฟ้องไม่ระบุเวลากระทำความผิด²

(3) ศาลยกฟ้องเพราะคำฟ้องไม่ระบุสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำความผิด อันเป็นสาระสำคัญที่โจทก์จะต้องบรรยายมาในคำฟ้อง³

1.2.4 ศาลและคู่ความภายใต้กรอบของคำฟ้อง

การเริ่มต้นดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน บุคคลผู้เริ่มต้นคดีจึงได้แก่โจทก์ที่จะเข้ามาดำเนินการยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลอาญา ดังนั้น การยื่นฟ้องคดีอาญาเป็นกระบวนการพิจารณาที่โจทก์ได้เสนอข้อหาต่อศาล เพื่อกล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 165 ไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือราษฎรเป็นโจทก์ก็ตาม กฎหมายบัญญัติให้ศาลต้องส่งสำเนาคำฟ้องแก่จำเลยเป็น

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 776/2490.

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1983/2490.

³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1525/2522.

รายตัวไป เพื่อที่จำเลยจะได้ทราบข้อกล่าวหาและสามารถให้การต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้อง และในชั้นพิจารณา กระบวนการสอบถามคำให้การตาม มาตรา 172 วรรคสอง ศาลจะต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามคำให้การจำเลย เฉพาะในข้อหาความผิดที่โจทก์กล่าวบรรยายมาในคำฟ้องและศาลจะอนุญาตให้โจทก์จำเลยนำสืบพยานหลักฐานเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับประเด็นข้อพิพาทที่เกิดจากคำฟ้องและคำให้การในคดีเท่านั้น¹

อีกทั้งเมื่อเสร็จการพิจารณาในขั้นตอนของการทำคำพิพากษาหรือคำสั่ง วินิจฉัยชี้ขาดคดี มาตรา 192 ก็วางหลักการสำคัญ ห้ามมิให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอ หรือที่มิได้กล่าวมาในคำฟ้องด้วย ด้วยเหตุนี้ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือมีคำพิพากษาและคำสั่งลงโทษจำเลยในข้อหาความผิดใดนั้น ซึ่งโจทก์มิได้กล่าวบรรยายมาในฟ้องหรือขอแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องไม่ได้ ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ซึ่งเป็นแบบของคำฟ้องคดีอาญาทั่วไป จึงเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานที่การบรรยายฟ้องของโจทก์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ถูกต้องครบถ้วน เพราะมิฉะนั้นหากเกิดข้อผิดพลาดที่ทำให้คำฟ้องโจทก์ขาดความสมบูรณ์และหากข้อที่ผิดหรือขาดตกบกพร่องนั้น ศาลเห็นว่า การขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้องจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ศาลก็จะไม่อนุญาตให้โจทก์แก้ไขคำฟ้อง²

โดยในการทำคำพิพากษาของศาลแม้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการพิจารณาจะแตกต่างกับฟ้องในข้อที่มิใช่สาระสำคัญ แต่ถ้าความปรากฏในการพิจารณาจะแตกต่างกับฟ้องในข้อที่มิใช่สาระสำคัญ แต่ถ้าปรากฏแก่ศาลว่าการที่โจทก์ฟ้องผิดไปนั้นเป็นเหตุให้จำเลยหลงต่อสู้ ศาลก็ไม่อาจพิพากษาลงโทษจำเลยได้³

สาระสำคัญของคำฟ้องตามมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติกำหนดสาระสำคัญของคำฟ้องคดีอาญาไว้ 2 ประการ คือ

¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 86 วรรคสอง ประกอบ มาตรา 15.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 164.

³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 192 วรรคสองและวรรคสาม.

1) คำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ ประการหนึ่ง

2) คำฟ้องต้องมีรายการอันเป็นสาระสำคัญของคำฟ้องตามมาตรา 158

(1) ถึง (7) ครบถ้วนอีกประการหนึ่ง¹

ทั้งนี้ในส่วนของคำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือเมื่อการเสนอข้อหาของโจทก์ต้องทำเป็นคำฟ้องและข้อกล่าวหาตามคำฟ้องจะเป็นกรอบในการดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดให้โจทก์ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือ เพื่อที่จะได้เป็นหลักฐานชัดแจ้งตั้งแต่เริ่มคดีไปจนเสร็จสิ้นการดำเนินคดี ดังนั้น แม้เป็นการฟ้องคดีอาญาในความผิดเพียงเล็กน้อยในศาลแขวง ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้โจทก์ฟ้องด้วยวาจาได้ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวง พ.ศ. 2499 มาตรา 19 วรรคสองก็ตาม แต่มาตราดังกล่าวก็ยังกำหนดให้โจทก์ต้องแจ้งต่อศาลถึงชื่อโจทก์ ที่อยู่ และสัญชาติของจำเลย ฐานความผิด การกระทำที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริง และรายละเอียดเกี่ยวกับเวลา สถานที่และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องพอสมควรเท่าที่จะทำให้จำเลยได้เข้าใจข้อหาได้ดี และมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดและความในวรรคสี่ยังบัญญัติต่อไปว่า ในกรณีที่โจทก์ฟ้องด้วยวาจาให้ศาลบันทึกใจความไว้เป็นหลักฐานและให้คู่ความลงชื่อไว้ อันแสดงให้เห็นว่าแม้จะต้องด้วยข้อยกเว้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงฯ มาตรา 19 วรรคสองดังกล่าว ที่โจทก์ไม่ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือ กล่าวคือ ให้สิทธิแก่โจทก์ที่จะฟ้องคดีด้วยวาจาได้ก็ตาม แต่ในที่สุดคำฟ้องนั้นศาลจะต้องบันทึกคำฟ้องของโจทก์ไว้เป็นหนังสือ และมีรายการในส่วนที่เป็นสาระสำคัญตามมาตรา 158 (5) คำฟ้องคดีอาญาในศาลแขวงโจทก์ไม่อยู่ในบังคับต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเหมือนคดีอาญาทั่วไป

รายการของคำฟ้องตามมาตรา 158 นอกจากจะกำหนดหลักการสำคัญว่า คำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือแล้วยังกำหนดรายการที่จะต้องมีในคำบรรยายฟ้องไว้ด้วย อันเป็นรายการที่เป็นสาระสำคัญซึ่งกฎหมายบังคับว่าจะต้องมีอยู่ในคำฟ้องตั้งแต่อนุมาตรา (1) ถึงอนุมาตรา (7) รวม 7 รายการ ซึ่งพอจะจัดเป็นโครงสร้างของคำฟ้องได้รวม 3 ส่วน ดังนี้

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1403/2536.

ส่วนเริ่มต้นของคำฟ้อง มาตรา 158 (1) ถึง (4) เป็นรายการของคำฟ้อง ในส่วนเริ่มต้นของคำฟ้องซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อระบบการบริหารจัดการคดีของศาล การตรวจสอบเรื่องอายุความเขตอำนาจศาล ความสามารถและอำนาจฟ้องของผู้เสียหาย เป็นต้น รวมตลอดทั้งการดำเนินการด้านธุรการของศาลต่าง ๆ ด้วย ในส่วนเริ่มต้นของ คำฟ้อง กฎหมายจึงกำหนดให้มีรายการ ดังต่อไปนี้

- 1) ชื่อศาล และวัน เดือน ปี
- 2) คดีระหว่างผู้ใดโจทก์ ผู้ใดจำเลยและฐานความผิด
- 3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ

- 4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติและบังคับของจำเลย

ชื่อศาลจะเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบเขตอำนาจของศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ภาค รายการของคำฟ้องตามมาตรา 158 (1) ในส่วนของชื่อศาลนั้น นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่การตรวจคำฟ้องว่าโจทก์นำคดีมาขึ้นฟ้องต่อศาลที่มี เขตอำนาจชำระคดีนั้นหรือไม่ ตามมาตรา 157 ประกอบมาตรา 22, 24 แห่งประมวล- กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับเขตอำนาจศาลแล้ว

วันเดือนปีที่ระบุในคำฟ้องหมายถึงวันเดือนปีที่ยื่นฟ้องซึ่งเป็น ประโยชน์ต่อการตรวจสอบเรื่องอายุความ สำหรับรายการเรื่อง วัน เดือน ปี ตามที่ระบุ ไว้ในมาตรา 158 (1) นั้น หมายถึง วัน เดือน ปี ที่โจทก์ยื่นฟ้องนั่นเอง ซึ่งเมื่อพิจารณา ประกอบข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาซึ่งเกิดการกระทำความผิด ที่โจทก์อยู่ ในบังคับที่จะต้องบรรยายมาในฟ้องตามมาตรา 158 (5) แล้ว ย่อมจะทำให้ศาลมีข้อมูล เพียงพอที่จะตรวจสอบได้ในเบื้องต้นทันทีว่า โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลภายในกำหนดอายุความ หรือไม่

ทั้งนี้เพราะปัญหาว่าคดีโจทก์ขาดอายุความหรือไม่ในคดีอาญานั้นเป็น ปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย แม้จำเลยมิได้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลก็มีอำนาจหยิบยกขึ้นอ้างเพื่อเป็นเหตุยกฟ้องตามมาตรา 185 แห่งประมวลกฎหมาย- วิธีพิจารณาความอาญาได้ ซึ่งแตกต่างกับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/29 ที่มีได้ให้อำนาจศาลยกเอาอายุความขึ้นมาเป็นเหตุยกฟ้องได้

อายุของโจทก์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (3) เป็นประโยชน์แก่การตรวจสอบเรื่องความสามารถในการฟ้องคดี รวมทั้งการแก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถ อายุของจำเลยตาม มาตรา 158 (4) เป็นประโยชน์แก่การตรวจสอบเรื่องอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวฯ การสอบถามและตั้งทนายความให้จำเลยตามมาตรา 173 รวมทั้งการลดมาตราส่วนโทษให้แก่จำเลย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73, 74, 75 และ 76

ในประการสำคัญ คือ อายุของจำเลยยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กฎหมายบังคับหรือกำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลในการลงโทษ ลดมาตราส่วนโทษและใช้วิธีการสำหรับเด็กตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ถึงมาตรา 76 ด้วย ดังนั้นรายการของคำฟ้องตาม มาตรา 158 (3) และ (4) ในส่วนที่เกี่ยวกับอายุของโจทก์ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ และอายุของจำเลยจึงเป็นสาระสำคัญที่โจทก์จะต้องกล่าวบรรยายมาในคำฟ้องให้ครบถ้วน

ในส่วนเนื้อหาของคำฟ้องตามมาตรา 158 (5) วรรคหนึ่ง กฎหมายบัญญัติให้คำฟ้องต้องมีรายการในส่วนเนื้อหาของคำฟ้องว่า ฟ้องต้องบรรยายการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจเนื้อหาได้ดี¹ กล่าวคือ ต้องบรรยายการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดต้องบรรยายข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ ต้องบรรยายว่าบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี โดยการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด สำหรับเนื้อหาของคำฟ้องที่โจทก์อยู่ในบังคับต้องบรรยายในข้อ (1) คือ การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดนั้น นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของคำฟ้องทีเดียว เพราะศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่าการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดนั้น หมายถึง ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดที่โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยนั่นเอง²

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1381/2533.

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 288/2515.

หากคำฟ้องของโจทก์ผิดพลาดหรือบกพร่องในข้อนี้ กล่าวคือ โจทก์บรรยายฟ้องไม่ครบองค์ประกอบของความผิด ย่อมถือว่าเป็นฟ้องที่มีได้บรรยายการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด เป็นฟ้องที่ขาดสาระสำคัญของความผิด¹ แม้จำเลยให้การรับสารภาพก็ยังถือว่าเป็นการรับสารภาพตามฟ้องซึ่งไม่เป็นความผิด ศาลไม่มีอำนาจในการพิพากษาลงโทษจำเลย ทั้งนี้ศาลต้องพิพากษายกฟ้อง

ฟ้องที่บรรยายองค์ประกอบของความผิด ศาลไม่อาจสั่งแก้ไขและโจทก์ไม่อาจขอแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้นมาได้ ฟ้องที่มีได้บรรยายการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด คือฟ้องที่บรรยายไม่ครบองค์ประกอบของความผิด นอกจากจะเป็นฟ้องที่ไม่ชอบด้วย มาตรา 158 (5) ซึ่งศาลฎีกาถือเป็นฟ้องที่ขาดสาระสำคัญของความผิด ไม่อาจลงโทษจำเลยได้แล้วยังเป็นฟ้องที่ศาลไม่อาจสั่งแก้ไขให้ถูกต้องในชั้นตรวรับคำฟ้องตามมาตรา 161 และโจทก์เองก็ไม่มีสิทธิที่จะขอแก้ไขคำฟ้องนั้นให้สมบูรณ์ขึ้นมาในภายหลังได้ตาม มาตรา 163 และมาตรา 164 ได้ด้วย²

เมื่อฟ้องของโจทก์ไม่ถูกต้องมาแต่ต้นแล้ว โจทก์จะมาขอแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นฟ้องที่ถูกต้องขึ้นมามีได้ไม่ การร้องขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้องเกี่ยวกับฐานความผิดหรือฐานละเมิดซึ่งต้องแถลงในฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 164 นั้น ฟ้องของโจทก์จะต้องเป็นฟ้องที่ถูกต้องมาแต่ต้นแล้ว³ กรณีที่ศาลยกฟ้องเพราะฟ้องจากองค์ประกอบของความผิดนั้น ถือว่าศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องตามมาตรา 39 (4) แล้ว ความเสียหายร้ายแรงที่สุดของฟ้องที่โจทก์บรรยายมาขาดองค์ประกอบความผิดนั้น นอกจากศาลจะสั่งให้แก้ฟ้องให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 ไม่ได้ โจทก์จะขอแก้ไขฟ้องให้ถูกต้องครบองค์ประกอบในภายหลังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 163, 164 ไม่ได้ และศาลต้องยกฟ้องโจทก์สถานเดียวแล้ว

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 920/2530.

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1486/2530.

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2008/2541.

การที่ศาลยกฟ้องโดยวินิจฉัยว่าฟ้องโจทก์บรรยายมาไม่ครบองค์ประกอบของความผิดนั้น ต้องถือว่าการพิพากษายกฟ้อง ศาลได้วินิจฉัยเนื้อหาของความผิดอันเป็นกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว สิทธินาคคืออาญา มาฟ้องของโจทก์ ย่อมระงับไปตามมาตรา 39 (4) โจทก์ไม่มีสิทธินำคดีอาญาเรื่องเดียวกันนั้น มาฟ้องจำเลยใหม่โดยบรรยายฟ้องให้ครบองค์ประกอบความผิดได้¹ ความผิดที่มีพฤติการณ์ ประกอบการกระทำเป็นองค์ประกอบภายนอกโจทก์ก็ต้องบรรยายมาให้ครบองค์ประกอบ ด้วย การบรรยายฟ้องในส่วนของการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิดนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่โจทก์จะต้องตรวจสอบองค์ประกอบความผิดของกฎหมายอาญาสารบัญญัติ ทุกบทมาตราที่ฟ้องและต้องบรรยายฟ้องให้ครบถ้วน ทั้งองค์ประกอบภายนอกและ องค์ประกอบภายใน รวมตลอดทั้งพฤติการณ์ประกอบการกระทำอันเป็นองค์ประกอบ ของความผิดให้ครบถ้วน หากกฎหมายอาญามาตรานั้น ๆ กำหนดให้มีพฤติการณ์ ประกอบการกระทำเป็นองค์ประกอบของความผิดนั้นด้วย²

โจทก์ไม่จำเป็นต้องใช้ถ้อยคำตามดับบทกฎหมาย การบรรยายฟ้อง ระบุงการกระทำของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด โจทก์ไม่จำเป็นต้องบรรยาย ฟ้องมาโดยใช้ถ้อยคำตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ โจทก์อาจจะ บรรยายฟ้องโดยใช้ถ้อยคำอย่างอื่น แต่หากอ่านโดยรวมแล้วได้ความว่าจำเลยได้กระทำ การครบองค์ประกอบของความผิดที่กฎหมายบัญญัติก็ได้³

1.2.5 การไต่สวนมูลฟ้องจำเลยในคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเอง

การไต่สวนมูลฟ้องเป็นขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล และเป็นขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่กฎหมายกำหนดให้ศาลปฏิบัติต่อจาก กระบวนการพิจารณาชั้นตรวจรับคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาที่ศาลตรวจคำฟ้องแล้วเห็นว่า ฟ้องไม่ถูกต้องตาม กฎหมาย แต่การไต่สวนมูลฟ้องจะกระทำได้อีกเมื่อผ่านขั้นตอนของมาตรา 161 นี้แล้ว

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1864-1865/2500.

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3050/2544.

³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 706/2516.

ดังจะเห็นได้จากความตอนต้นของมาตรา 162 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่บัญญัติว่าถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการสั่งและวัตถุประสงค์ของการไต่สวนมูลฟ้องก็เพื่อให้ศาลได้ไต่สวนพยานหลักฐานโจทก์ในเบื้องต้นเสียก่อนว่าคดีอาญาโจทก์นำมาขึ้นฟ้องจำเลยต่อศาลนั้น โจทก์มีพยานหลักฐานเบื้องต้นเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยในชั้นพิจารณาหรือไม่ หากผลการตรวจไต่สวนมูลฟ้องปรากฏว่าคดีมีมูล ศาลก็จะได้มีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระทงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูลก็จะพิพากษายกฟ้องไปตามมาตรา 167 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อเป็นหลักประกันว่าจำเลยจะไม่ถูกโจทก์กลั่นแกล้งฟ้องร้องต้องเดือดร้อนมาต่อสู้อยู่ในกระบวนการพิจารณาทางอาญาอย่างเปล่าประโยชน์

การไต่สวนมูลฟ้องเป็นขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาภายหลังจากศาลเห็นว่า ฟ้องของโจทก์ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ถ้อยคำตอนต้นของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 ที่ว่า “ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้วให้ศาลจัดการสั่งต่อไปนี้ . . .” แสดงให้เห็นว่ามาตราดังกล่าวเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีที่ศาลต้องปฏิบัติต่อจากขั้นตอนในมาตรา 161 ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาในชั้นตรวจคำฟ้อง¹ กล่าวคือ ในการตรวจคำฟ้องหากศาลเห็นว่า คำฟ้องของโจทก์มีข้อบกพร่องที่พอจะสั่งให้แก้ไขได้ ศาลก็จะมีคำสั่งตามมาตรา 161 นี้ให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง หรือหากบกพร่องถึงขนาดที่ไม่อาจสั่งให้แก้ฟ้องให้ถูกต้องได้ก็ต้องยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง² แต่หากศาลตรวจคำฟ้องหรือคำฟ้องที่โจทก์แก้ไขตามคำสั่งศาลแล้ว เห็นว่า เป็นฟ้องที่ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว มาตรา 162 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดขั้นตอนให้ศาลปฏิบัติโดยให้ศาลจัดการสั่งตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1) และ (2) ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าเป็นคดีราษฎรเป็นโจทก์หรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์

¹คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2722/2541.

²ชานิส เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 93-95.

คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ต้องสั่งไต่สวนมูลฟ้อง มูลเหตุที่กฎหมายกำหนดให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ก็เพราะเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องกฎหมายบัญญัติไว้แตกต่างกันในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น เป็นเพราะว่าคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ มาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้วางหลักการสำคัญว่าห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน ดังนั้น คดีใดที่พนักงานอัยการจะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องจำเลยได้ คดีนั้น จะต้องผ่านกระบวนการสอบสวนพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมาแล้ว และผ่านการพิจารณาสั่งคดีของพนักงานอัยการ ซึ่งมีระบบตรวจสอบดูแลและคานอำนาจกันระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการรวมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติและอัยการสูงสุดครบถ้วนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย จึงเป็นหลักประกันความยุติธรรมเบื้องต้นว่า คดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลนั้นน่าจะมีมูลเพียงพอที่ศาลจะสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาได้โดยไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน เพราะไม่มีข้อน่าห่วงใยว่าจำเลยจะถูกกลั่นแกล้งฟ้องร้องโดยไม่มีมูลความจริง¹

แต่คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น ราษฎรมีอำนาจฟ้องคดีโดยไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อนเหมือนคดีของพนักงานอัยการแต่อย่างใด การยื่นฟ้องคดีอาญาของราษฎรนั้นจึงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของราษฎรผู้เสียหายเองว่าจะยื่นฟ้องจำเลยหรือไม่อย่างไร โดยไม่มีระเบียบหรือหลักเกณฑ์ใด ๆ ทั้งที่มีได้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมฝ่ายใดมาก่อนด้วย ดังนั้น ก่อนที่ศาลจะประทับรับฟ้องคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ไว้พิจารณา² กฎหมายจึงบัญญัติในเชิงบังคับให้ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน ศาลจะไม่อยู่ในบังคับต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนได้ต่อเมื่อคดีนั้นพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยโดยข้อหาเดียวกันนั้นแล้ว ซึ่งในกรณีเช่นนี้

¹ ธานิศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2550), หน้า 73.

² คณิต ณ นคร, วิ. อาญาวิพากษ์, หน้า 252-258.

กฎหมายบัญญัติให้ศาลจัดการตามอนุมาตรา (2) กล่าวคือจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่ดุลพินิจของศาล

ผลของการที่ศาลปฏิบัติไม่ถูกต้องตามมาตรา 162 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อมาตราดังกล่าวบัญญัติในเชิงบังคับว่าคดีราษฎรเป็นโจทก์ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อน ศาลจะด่วนสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนไม่ได้ ดังนั้น หากศาลชั้นต้นมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมายแล้ว กระบวนพิจารณาที่ศาลชั้นต้นมีกระทำไปหลังจากนั้น ย่อมพยายาไม่ถูกต้องและไม่ชอบด้วยกฎหมายไป ทั้งนี้ศาลและศาลสูงจะใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (2) ย้อนสำนวนไปให้ศาลศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาพิพากษาใหม่ โดยแสดงเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องรักษาระบบวิธีพิจารณา เช่นว่านี้ไว้ในเหตุผล

ข้อยกเว้นของคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ที่ศาลไม่จำเป็นต้องสั่งไต่สวนมูลฟ้องก่อน พึงสังเกตว่าเหตุยกเว้นของคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ที่ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (1) นี้ได้วางหลักเกณฑ์ว่าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหาใช่เพียงแต่คดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยด้วยเท่านั้น หากแต่ต้องฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วย ดังนั้นแม้หากคดีนั้นพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยเช่นกันแต่ฟ้องคนละข้อหากับคดีของราษฎร ก็ไม่ต้องด้วยข้อยกเว้นที่ศาลจะสั่งให้จัดการตามอนุมาตรา (2) ได้ แต่จะต้องสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้อง มิฉะนั้นย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 162 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ก่อนที่ศาลจะประทับฟ้องจำเลยยังไม่มีฐานะเป็นจำเลย² ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น เมื่อจำเลยเป็นบุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด จำเลยย่อมมีฐานะเป็นจำเลยตามบทนิยามศัพท์ใน

¹ ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 93-94.

² คณิต ฌ นคร, วิ. อาญาวิพากษ์, หน้า 257.

มาตรา 2 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ในคดีราษฎรเป็นโจทก์นั้น แม้จำเลยจะเป็นบุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด ไม่แตกต่างไปจากคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ก็ตาม แต่ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ดำเนินการฟ้องเอง ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องหลังหลังจำเลยได้ เพราะก่อนศาลจะประทับฟ้องยังถือไม่ได้ว่า บุคคลดังกล่าวมีฐานะเป็นจำเลย¹ ดังนั้น ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ทราบใดที่ศาลยังมิได้ มีคำสั่งประทับฟ้อง จำเลยยังไม่มีฐานะเป็นจำเลย แต่คดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์² ผลของการมีฐานะเป็นจำเลยแล้วหรือยังจะมีผลสำคัญเกี่ยวข้องถึงการใช้สิทธิในการอุทธรณ์ฎีกา เพราะเมื่อเป็นจำเลยในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ก็ย่อมมีฐานะเป็นคู่ความและมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาได้ แต่ในคดีราษฎรเป็นโจทก์เมื่อศาลยังไม่มีคำสั่งประทับฟ้อง จำเลยยังไม่มีฐานะเป็นจำเลยย่อมเป็นคู่ความที่จะมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้³

ผลของการไต่สวนมูลฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 และมาตรา 170 ดังกล่าวได้กล่าวถึงผลของการไต่สวนมูลฟ้อง และสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาคำสั่งของศาลในกรณีสั่งว่าคดีมีมูลและไม่มีมูลไว้ครบถ้วนชัดเจน ดังนี้คำสั่งของศาลว่าคดีมีมูล กรณีผลการไต่สวนมูลฟ้องปรากฏว่าคดีมีมูลตามมาตรา 167 ดังกล่าว บัญญัติให้อำนาจศาลในการประทับรับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระธงที่มีมูล ทั้งนี้เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 160 โจทก์มีสิทธิที่จะฟ้องความผิดหลายกระธงมาในคำฟ้องเดียวกันได้ โดยแยกกระธงเรียงเป็นลำดับกันไป ซึ่งในกรณีฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยในความผิดหลายกระธงเช่นนี้ การพิจารณาว่าผลการไต่สวนมูลฟ้อง คดีมีมูลพอที่ศาลจะประทับฟ้องไว้พิจารณาหรือไม่ ศาลก็ต้องพิจารณาพยานหลักฐานโจทก์เรียงเป็นรายกระธงความผิด และมีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณาเฉพาะกระธงที่มีมูลเท่านั้น ถ้ากระธงใดไม่มีมูลก็ต้องพิพากษายกฟ้องและย่อมเกิดผลตามมาเกี่ยวกับสิทธิในการอุทธรณ์ ตามประมวลกฎหมายวิธี-

¹ ธานิส เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 113.

² คำพิพากษาฎีกาที่ 1440/2493.

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1319/2495.

พิจารณาความอาญา มาตรา 170 ต่อไป¹ กล่าวคือ คำสั่งประทับฟ้องในกระงที่มีมูลย่อมเด็ดขาด ส่วนคำสั่งยกฟ้องในกระงที่ไม่มีมูล โจทก์ย่อมมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้เฉพาะกระงที่ไม่มีมูล

คำสั่งคดีไม่มีมูล กรณีสั่งว่าคดีมีมูลซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณานั้นมิใช่เป็นคำสั่งที่วินิจฉัยชี้ขาดคดี ศาลทำคำสั่งประทับฟ้องได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงรูปแบบแต่อย่างใด แต่คำสั่งว่าคดีไม่มีมูลซึ่งมาตราดังกล่าวให้ศาลยกฟ้องนั้น ศาลจะทำการเป็นรูปของคำพิพากษาหรือคำสั่งก็ได้ แต่เมื่อเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดี จึงต้องตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งเรื่องรูปแบบของคำพิพากษาหรือคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 186 ด้วย²

ศาลยกฟ้องในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง โดยไม่จำเป็นต้องสั่งประทับฟ้องไว้ก่อนเมื่อผลการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าศาลเห็นว่าการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ศาลก็ชอบที่จะพิพากษายกฟ้องโจทก์ไปโดยไม่จำเป็นต้องทำการประทับรับฟ้องของโจทก์ไว้ก่อนแล้วมาพิจารณายกฟ้องในภายหลังแต่อย่างใด แต่ทั้งนี้เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 ได้บัญญัติไว้ว่า ถ้าคดีไม่มีมูลให้พิพากษายกฟ้อง ซึ่งมีผลเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดี นอกจากคำพิพากษาหรือคำสั่งยกฟ้องจะต้องทำตามรูปแบบของคำพิพากษาหรือคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 186 ดังกล่าวแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งยกฟ้องเช่นนี้ก็จะต้องประกอบด้วยองค์คณะผู้พิพากษารอบถ้วนตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมด้วย

แต่เนื่องจากผู้พิพากษาคณเดียวในศาลชั้นต้นเป็นองค์คณะมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องได้ทุกตัวบทกฎหมายตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25 (3) ซึ่งหากคดีที่ออกนั่งไต่สวนมูลฟ้องนั้นเป็นคดีที่ผู้พิพากษาคณเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25 (5) ก็จะไม่มีปัญหาในทางกฎหมายแต่อย่างใด ผู้พิพากษาคณเดียวที่ไต่สวนมูลฟ้องนั้นก็เป็้องค์คณะทำคำพิพากษาหรือคำสั่งยกฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 ได้

¹ ธานิศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 116.

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 243/2511.

แต่ถ้าคดีนั้นมีอัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนดเกินกว่าอัตราโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 25 (5) ย่อมเกิดปัญหาว่าผู้พิพากษาศาลชั้นต้นได้สอบสวนมูลฟ้องนั้น ไม่อาจเป็นองค์คณะทำคำพิพากษาได้ ในกรณีเช่นนี้ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมจึงบัญญัติให้เป็นเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 (1) และให้เป็นอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรือผู้พิพากษาหัวหน้า แล้วแต่กรณี หรือผู้ทำการแทน มีอำนาจในการที่จะลงลายมือชื่อเป็นองค์คณะทำคำพิพากษาคดีนั้นได้ ทั้งนี้ภายหลังเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีนั้นแล้ว

1.2.6 หลักเกณฑ์โจทก์ขาดนัดตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การที่โจทก์ไม่มาศาลในวันนัดไต่สวนมูลฟ้องหรือในวันนัดพิจารณาถือว่าโจทก์ละเลยหน้าที่ที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายในชั้นศาล¹ ซึ่งวันนัดไต่สวนมูลฟ้องหรือนัดสืบพยานโจทก์นั้นหมายถึงทุกนัด แต่ไม่ใช่นัดสืบพยานจำเลย นัดพร้อมเพื่อสอบถามหรือนัดฟังคำพิพากษา² และการที่โจทก์ไม่มาตามกำหนดนัดเป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ แม้จำเลยมาศาล ๆ สามารถยกฟ้องของโจทก์ที่ขาดนัดดังกล่าวได้ จำเลยจะแถลงขอสืบพยานดังเช่นในคดีแพ่งไม่ได้ และจะนำเรื่องทั้งฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในกรณีที่โจทก์ไม่มาศาลตามกำหนดนัดก็ไม่ได้เช่นกัน

โจทก์ที่มาหรือไม่มาศาลนี้หมายรวมทั้ง ตัวโจทก์เอง พนักงานอัยการ โจทก์และทนายโจทก์หรือทนายโจทก์ร่วมด้วย หากบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาศาลถือว่าโจทก์มาศาลตามกำหนดนัด และโจทก์ต้องทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาล³ ศาลจึงมีอำนาจในการพิพากษายกฟ้องโจทก์ได้ ถ้าไม่ใช่กรณีที่โจทก์ขาดนัด ก็จะไม่อยู่ในบังคับที่โจทก์ต้องมาร้องขอให้ยกคดีขึ้นไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาใหม่ภายใน 15 วัน⁴ เมื่อ

¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 166 วรรคหนึ่ง.

²คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1331/2542.

³คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 794/2540.

⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 166 วรรคสอง “คดีที่ศาลได้ยกฟ้องแล้ว ถ้าโจทก์มาร้องภายในสิบห้าวันนับแต่วันศาลยกฟ้องนั้น โดยแสดงให้ศาลเห็นว่า มีเหตุสมควรจึงมาไม่ได้ ก็ให้ศาลยกคดีนั้นขึ้นไต่สวนมูลฟ้องใหม่.”

ศาลชั้นต้นยกฟ้องโจทก์เพราะเหตุที่โจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด แล้วโจทก์มาร้องขอให้ยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่ แต่ศาลชั้นต้นไม่อนุญาต

ในกรณีเช่นนี้ หากศาลอุทธรณ์ยืนตามคำสั่งให้ยกคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ของศาลชั้นต้น โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงได้ โดยศาลจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 220 มาใช้บังคับไม่ได้ นอกจากนี้เมื่อศาลสั่งประทับฟ้องโจทก์ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเองแล้ว ศาลต้องหมายเรียกหรือหมายจับจำเลยมาให้อยู่ในอำนาจศาลเสียก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 169 และมาตรา 172 วรรคหนึ่ง ถ้าศาลนัดสืบพยานโจทก์เลยเป็นการข้ามขั้นตอน แม้โจทก์ไม่มาก็ไม่ถือว่าเป็นกรณีโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัดสืบพยานโจทก์ เพราะยังสืบพยานโจทก์ไม่ได้

แต่ในกรณีที่โจทก์มาศาลแล้ว แต่ศาลยกฟ้องเพราะเหตุโจทก์ไม่มีพยานมาสืบ ไม่เป็นกรณีโจทก์ขาดนัดและโจทก์ฟ้องใหม่ไม่ได้ “เป็นฟ้องซ้ำ” ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ในกรณีโจทก์ขาดนัด แต่ศาลสั่งจำหน่ายคดีแทนที่จะสั่งยกฟ้อง โจทก์ฟ้องใหม่ได้ ไม่เป็นฟ้องซ้ำ แต่ถ้าศาลสั่งยกฟ้อง โจทก์ฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 166 วรรคสาม แต่พนักงานอัยการฟ้องใหม่ได้ถ้าคดีนั้นราษฎรเป็นโจทก์ เว้นแต่จะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว

1.3 สิทธิของพนักงานอัยการในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในคดีอาญาเรื่องเดียวกันกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างมีอำนาจในการเริ่มต้นคดีอาญาต่อศาลได้ โดยอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการและผู้เสียหาย เมื่อนำมาพิจารณาตามเนื้อความในมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดว่า “คำสั่งไม่ฟ้องคดีหาตัดสิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีโดยตนเองไม่” จึงพอที่จะอนุมานได้ว่าอำนาจในการเริ่มต้นคดีอาญาของทั้งสองฝ่ายต่างเป็นอิสระต่างหากแยกจากกันอย่างชัดเจน เมื่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดแนวทางไว้เช่นนี้ จึงส่งผลให้แม้เป็นคดีอาญาเรื่องเดียวกัน

พนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างก็มีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี แต่ไม่สามารถเข้ามาเป็นคู่ความในคดีเดียวกันโดยเป็นโจทก์ร่วมกันยื่นฟ้องจำเลยในคดีเดียวกันไม่ได้¹

การขอเข้าเป็นโจทก์ในคดีอาญามีได้เพียง 2 กรณีเท่านั้น² โดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ใน มาตรา 30 และมาตรา 31 กล่าวคือ คดีอาญาที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องแล้ว ผู้เสียหายมีอำนาจตามกฎหมายที่จะยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ในระยะใด ระหว่างพิจารณา แต่ต้องก่อนที่ศาลชั้นต้นจะพิพากษาคดี คดีอาญาที่มีข้อความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องไว้แล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ในระยะใด ก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้เมื่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้เปิดโอกาสให้มีการร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญาได้เพียง 2 กรณีดังกล่าวข้างต้น สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญายกจากทั้งสองกรณีดังกล่าวจึงไม่อาจมีได้

ตามหลักเกณฑ์การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นกรณีที่ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว และพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหาย ทั้งนี้โดยเนื้อความและเจตนารมณ์ของบทบัญญัติใน มาตรา 31 เป็นแนวทางในกระบวนการยุติธรรมที่ดี แต่จากผลของการปฏิบัติงานที่แท้จริง ตั้งแต่มีการเริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตราดังกล่าวนี้ก็ยังไม่ได้มีการนำไปบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิผลอย่างจริงจังแม้แต่ครั้งเดียว

1.4 อำนาจการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการตามกฎหมายที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการ

พนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานที่ใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและมาตรการตามกฎหมายเฉพาะที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการด้วย ดังนั้นการให้อำนาจแก่พนักงานอัยการจึงควรที่จะมีมาตรการที่สามารถควบคุมการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรมีการประสานการดำเนินคดีอาญา

¹ ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 328-332.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 329.

แก่ผู้เสียหายไปด้วยอีกทางหนึ่ง

1.4.1 พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498

พนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 ถือเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่มีกฎหมายคอยให้อำนาจในการปฏิบัติงาน โดยในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการตามกฎหมาย ในคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลใด ๆ นอกจากพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่คู่ความฝ่ายนั้นยินยอมมาให้การต่อพนักงานอัยการ¹ ในการใช้อำนาจหรือกระทำการตามหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น อธิบดีมีอำนาจทำคำสั่งเฉพาะเรื่องหรือวางระเบียบไว้ให้พนักงานอัยการปฏิบัติตามคำสั่งได้²

นอกจากการปฏิบัติหน้าที่ในการใช้อำนาจหรือกระทำหน้าที่ที่ใช้อำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น ให้พนักงานอัยการซึ่งรับราชการอยู่ในส่วนภูมิภาครับฟังการบังคับบัญชาจากอัยการพิเศษประจำเขตหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี แต่ทั้งนี้ไม่ลบล้างอำนาจของอธิบดีตาม มาตรา 13³

1.4.2 พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553

พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญและในคดีอาญามีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการเป็นการเฉพาะ อีกทั้งในคดีที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายบัญญัติห้ามไว้ เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นดำเนินคดีดังกล่าวโดยเข้าไปเป็นโจทก์ได้⁴

โดยการปฏิบัติการของพนักงานอัยการตามอำนาจและหน้าที่เฉพาะในคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการ หรือในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมายอื่นใด พนักงานอัยการมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริง

¹พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498, มาตรา 13.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 15.

³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 16.

⁴พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553, มาตรา 14.

และรวบรวมพยานหลักฐาน สอบปากคำพยานบุคคล ออกคำสั่งเรียกบุคคลมาให้การต่อพนักงานอัยการได้ ออกคำสั่งให้ส่งพยานหลักฐานเอกสารหรือวัตถุและดำเนินการอื่นตามที่พนักงานอัยการเห็นสมควร

รวมทั้งอาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้ แต่ทั้งนี้ถ้าผู้ที่ได้รับคำสั่งเป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหา บุคคลดังกล่าวจะไม่มาหรือไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่ส่งพยานหลักฐาน เอกสารหรือวัตถุตามที่เรียกก็ได้ อีกทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการในกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งมีใช้การร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนหรือร่วมทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวน

พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ให้พนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และมีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการค้น การจับ และการคุมขังอาจร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่น หรือแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่นดำเนินการก็ได้ แล้วแต่กรณีที่พนักงานอัยการเห็นสมควร¹ โดยคำสั่งของพนักงานอัยการดังกล่าวนี้ให้ถือเป็นคำสั่งบังคับของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายอาญา²

ในการใช้อำนาจหรือกระทำการหน้าที่ของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อัยการสูงสุดมีอำนาจทำคำสั่งเฉพาะเรื่องหรือวางระเบียบไว้ให้พนักงานอัยการปฏิบัติตามตามที่เห็นสมควรก็ได้³

¹พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553, มาตรา 16.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 17.

³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 18.

⁴เรื่องเดียวกัน, มาตรา 19.

2. มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีอาญา

โดยผู้เสียหายตามกฎหมายต่างประเทศ

ในส่วนของมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายของต่างประเทศ โดยส่วนมากจะเน้นไปที่การดำเนินคดีอาญาที่มอบอำนาจให้แก่รัฐ แต่ก็มีข้อผ่อนปรนในการดำเนินคดีโดยผู้เสียหายอยู่มากเช่นกัน แต่จากการศึกษาทำให้ทราบได้ว่าในต่างประเทศ มีมาตรการทางมารองรับและควบคุมการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นอย่างดี

2.1 ระบบชีวิลล์ลอว์

ระบบชีวิลล์ลอว์เป็นระบบกฎหมายที่ใช้เน้นการใช้ลายลักษณ์อักษรเป็นหลักในการบัญญัติแนวทางของมาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ และในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรปก็มีอีกหลายประเทศที่ได้รับอิทธิพลการดำเนินคดีประเภทดังกล่าวนี้

2.1.1 ประเทศฝรั่งเศส

กฎหมายอาญาฝรั่งเศสแยกความผิดออกเป็นสามประเภท คือ ความผิดขั้นสูง ความผิดโทษชั้นกลางและความผิดหลุโทษ การดำเนินคดีอาญาทั้งสามประเภทรันกฎหมายกำหนดให้อำนาจพนักงานอัยการเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญา โดยเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเข้ามาเป็นคู่ความในคดีอาญาได้เช่นเดียวกัน ประเทศฝรั่งเศสได้บัญญัติหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายได้มีการกล่าวไว้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง สิทธิฟ้องคดีอาญาที่ศาลไต่สวนของผู้เสียหายจะมีขึ้นเมื่อพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดี การจำกัดสิทธิผู้เสียหายลักษณะนี้ทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมหากอัยการไม่สั่งคดีอาญาหรือสั่งคดีล่าช้าเกินควร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสจึงได้เพิ่มเงื่อนไขอีกข้อหนึ่ง คือ ถ้าอัยการไม่สั่งคดีภายในสามเดือนนับแต่วันที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องไปที่อัยการ ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีที่ศาลไต่สวนได้เอง

ประการที่สอง ศาลไต่สวนสามารถสั่งให้ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ร่วมที่ร้องขอให้ศาลสั่งสืบพยานผู้เชี่ยวชาญต้องวางเงินประกันเพิ่มเติม เพื่อประกันการจ่ายค่าธรรมเนียมที่ผู้เสียหายอาจต้องจ่าย หากศาลสั่งคดีไม่มีมูล

ประการที่สาม เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาที่ศาลไต่สวนแล้ว ศาลไต่สวนจะแจ้งเรื่องไปยังพนักงานอัยการเพื่อให้อัยการทำการฟ้องคดีอาญาในคดีอัยการมีทางเลือกที่จะปฏิเสธไม่ฟ้องคดีอาญาได้ เฉพาะเมื่อมีข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 กรณีเท่านั้น คือ เมื่อข้อเท็จจริงที่ผู้เสียหายกล่าวอ้างไม่เป็นความผิดอาญา หรือเมื่อศาลไต่สวนไม่มีเขตอำนาจเหนือคดี หรือเมื่อผู้เสียหายไม่มีคุณสมบัติตามกฎหมาย แต่ที่ปัจจุบันได้เพิ่มเติมเงื่อนไขที่อัยการสามารถสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาได้มากขึ้น กล่าวคือ พนักงานอัยการสามารถยื่นคำขอให้ศาลสั่งคดีไม่มีมูล ซึ่งมีผลทำให้ศาลไม่ต้องไต่สวนและสั่งคดีไม่มีมูลได้ตามคำร้อง หากมีพยานหลักฐานอย่างชัดเจนว่าข้อเท็จจริงที่ผู้เสียหายกล่าวอ้างไม่ได้เกิดขึ้น ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนี้เปิดช่องทางที่กว้างขึ้นเพื่อให้พนักงานอัยการและศาลสามารถปฏิเสธไม่ต้องไต่สวนคดีของผู้เสียหาย¹

ในเรื่องอำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายกับพนักงานอัยการในกฎหมายฝรั่งเศส เห็นได้ว่าในคดีอาญาทุกคดีพนักงานอัยการฝรั่งเศสอยู่ในฐานะที่รับรู้การเข้ามาในคดีอาญาของผู้เสียหายและหากศาลดำเนินคดีอาญาใด พนักงานอัยการจะปรากฏตัวในคดีอาญาทุกคดี เพราะองค์กรอัยการเป็นองค์กรหลักในการดำเนินคดีอาญาและเป็นองค์กรเดียวที่สามารถดำเนินคดีอาญาได้ แม้กฎหมายจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเข้าร่วมเป็นโจทก์ด้วยก็ตาม แต่ผู้เสียหายก็ไม่มีอำนาจดำเนินคดีโดยลำพังได้

ลักษณะสำคัญของกฎหมายฝรั่งเศสดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีที่ว่า พนักงานอัยการเป็นผู้รักษาผลประโยชน์สาธารณะได้มากกว่าผู้เสียหายที่ทำหน้าที่ในคดีอาญาเพียงเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตัว ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาที่ศาลไต่สวน ศาลจะต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบเพื่อให้พนักงาน-

¹ ปกป้อง ศรีสนิท, “ปัญหาการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย,” ใน หนังสือรวมบทความคณะกรรมการนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 4-5.

อัยการทำคำฟ้องเปิดคดีอาญาที่ศาลไต่สวน ด้วยหลักการดังกล่าวจึงไม่มีทางเลยที่ผู้เสียหายจะทำให้คดีอาญาเสียหาย เพราะพนักงานอัยการจะเข้ามาในคดีอาญาทุกคดี

กฎหมายฝรั่งเศสก็กำหนดเงื่อนไขแห่งการฟ้องไว้ ผู้เสียหายจะต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายก่อนจึงมีสิทธิยื่นคำฟ้องต่อศาล วิธีการดังกล่าวเท่ากับเป็นสื่อสารให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายที่ตีทางหนึ่ง ซึ่งพนักงานอัยการมีสิทธิที่จะเข้ามาในคดีอาญาที่ผู้เสียหายเริ่มคดีไว้ได้โดยทันที โดยผู้เสียหายไม่มีโอกาสทำให้คดีอาญาเสียหายได้เลยไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม หลักพื้นฐานของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส คือ ข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวกับการกระทำที่ผิดกฎหมาย การกระทำที่ผิดกฎหมายและที่เกี่ยวกับบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดจะต้องถูกนำมาเสนอต่อศาล เพื่อที่ข้อเท็จจริงเหล่านั้นจะสามารถนำมาใช้พิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ โดยจะต้องกำหนดให้ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจค้นหาเอาความจริงจากพยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณาคดีมากกว่าที่จะให้หน้าที่ดังกล่าวตกอยู่แก่คู่ความในคดี

โดยผลดังกล่าวทำให้ศาลในระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในกระบวนการพิจารณาคดี โดยมีอำนาจที่จะไต่สวนจำเลยและพยานได้และมีอำนาจที่จะดำเนินการต่าง ๆ ที่ศาลเห็นว่าจำเป็นต่อการค้นหาความจริง ศาลจะไม่แสดงบทบาทที่วางเฉยโดยทำตัวเป็นเพียงผู้ชี้ขาดตัดสินในการต่อสู้กันระหว่างอัยการผู้เป็นโจทก์และจำเลยเหมือนกับในระบบคอมมอนลอว์ แต่ศาลจะเป็นผู้ไต่สวนจำเลยและพยานเองและจะสั่งมาตรการการสอบสวนขึ้นได้ โดยการสอบสวนจะทำทั้งในส่วน of พนักงานอัยการและในส่วน of จำเลย ทั้งนี้เพราะเห็นว่าจะไม่เป็นการยุติธรรมหากทำการสอบสวนเพื่อให้ได้ความจริงของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ในการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสที่ให้ศาลมีบทบาทในหลักการตรวจสอบ ถือเป็นลักษณะที่สำคัญที่แตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสต่างได้พิจารณาระบบการดำเนินคดีอาญาของกันและกันอย่างเป็นทางการ และจากการพิจารณาก็จะเห็นว่าเป็นการยากที่จะนำเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของอีกระบบหนึ่งมาใช้ในระบบของตน ประเทศฝรั่งเศสได้พยายามที่จะคงลักษณะเด่นของตนไว้พร้อมกับพยายามที่จะ

เพิ่มมาตรฐานเกี่ยวกับการปกป้องสิทธิของจำเลยและเหยื่อในคดีอาญา เพื่อเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

สิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของสังคมที่อยู่ในหลักการสำคัญหลายประการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส จึงเกิดจากหลักการตามรัฐธรรมนูญ โดยได้ถูกนำมากำหนดไว้ในมาตราอรัณภพของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส¹ คือ

- 1) ลักษณะของความเสมอภาคและโต้แย้งกัน
- 2) การรวบรวมพยานหลักฐานและหลักประกันสิทธิของผู้เสียหาย
- 3) ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์และสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

นอกจากนี้ยังคงยึดถือหลักการสืบพยานด้วยวาจา โดยจะต้องมีการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ดังนั้น การที่ศาลจะทำการค้นหาความจริงเพื่อนำมาชี้ขาดเรื่องที่มีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดอาญา ศาลจึงต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าวและนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในการตรวจสอบค้นหาความจริงของศาลด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น จะต้องอยู่ภายใต้หลักการของการต่อสู้คดีทั้งสองฝ่ายและการต่อสู้นั้นจะต้องกระทำโดยเปิดเผย² โดยในการดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลชั้นต้นของศาลฝรั่งเศสนั้นแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ ศาลไต่สวนและศาลตัดสิน

การดำเนินคดีชั้นศาลไต่สวน ประเทศฝรั่งเศสได้สร้างระบบผู้พิพากษาสืบสวนขึ้นมา เพื่อจุดประสงค์จะให้มีการการสอบสวนในคดีที่ยุ่งยากซับซ้อนได้กระทำโดยบุคคลที่มีความชำนาญ ทั้งในด้านตัวบทกฎหมายโดยมีการกำหนดให้เป็นบุคคลที่มีความสามารถที่จะหาสาเหตุของการกระทำความผิดก่อนที่จะนำคดีไปสู่ศาลตัดสินเพื่อตัดสินชี้ขาดคดี การตรวจสอบคดีในขั้นนี้เป็นไปเพื่อตรวจสอบประเมินคุณค่าของพยานหลักฐาน ตลอดจนรวบรวมพยานหลักฐานในคดีเพื่อนำมาพิจารณาว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลที่มีเขตอำนาจหรือไม่ และเป็นการป้องกันมิให้

¹อุทัย อาทิวะ, “พนักงานอัยการในวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส,” *ข่าวเนติบัณฑิตยสภา* 5, 19 (มีนาคม 2550): 4-5.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

คดีที่มีพยานหลักฐานไม่เพียงพอเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล อีกทั้งยังเป็นการดำเนินการเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา โดยกำหนดให้ศาลสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องในชั้นสอบสวนเบื้องต้นที่ตำรวจและพนักงานอัยการซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายบริหารได้ดำเนินการมาอีกด้วย¹

ในการตรวจสอบของศาลไต่สวน ศาลไต่สวนจะทำหน้าที่ค้นหาพยานหลักฐานในคดี เพื่อพิสูจน์ทั้งการกระทำความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นทั้งข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับทั้งในส่วนของ การกระทำและข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้กระทำ ศาลไต่สวนมีอำนาจที่จะสอบพยาน สอบผู้เสียหาย สอบผู้ต้องหา ตั้งพยานผู้ชำนาญการ ทำการจับกุมผู้ต้องหาและกล่าวหาบุคคลภายนอกว่าเป็นตัวการหรือผู้สมรู้ได้² อีกทั้งทำหน้าที่รวบรวมเอกสารในคดีและค้นหาพยานหลักฐานต่าง ๆ โดยศาลไต่สวนสามารถที่จะกระทำได้เกือบทุกอย่างเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานที่ต้องการ แม้ว่าการกระทำนั้นอาจจะกระทบต่อเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีก็ตาม สามารถที่จะเผชิญสืบพยานที่เกิดเหตุ ทำการยึดของกลาง สั่งให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจพิสูจน์ในคดี ออกหมายเรียกบุคคลที่คำให้การของเขาเหล่านั้นเป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมพยานหลักฐานให้มาปรากฏตัวที่ศาล³

ในการสอบสวนของศาลไต่สวนจะต้องอาศัยความร่วมมือและถูกตรวจสอบโดยองค์กรอัยการด้วย เพราะเมื่อผู้พิพากษาได้สรุปสำนวนการสอบสวนแล้ว ก็จะต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานอัยการทำการฟ้องและดำเนินคดีต่อไป นอกจากนี้ยังมีหลักสำคัญในขั้นตอนอีกว่า ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนในคดีแล้วจะทำการนั่งพิจารณาตัดสินในคดีเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ ซึ่งเป็นระบบที่ให้ศาลทำการ-

¹ปัญญา แสงสุข, “กระบวนการตรวจสอบก่อนการพิจารณาคดี,” (วิทยานิพนธ์-นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 88.

²ธีรพันธ์ รัชมิตต์, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2541), หน้า 34.

³ชนกร วรปรัชญากุล, “ระบบศาลยุติธรรมและการขอให้มีการทบทวนคำพิพากษาของศาลในฝรั่งเศส,” ดุลพาห 51, 1 (มิถุนายน 2547): 55-56.

ตรวจสอบกันนั่นเอง' เมื่อเสร็จสิ้นการสอบสวนโดยศาลไต่สวนแล้ว ผู้พิพากษาสอบสวนมีอำนาจทำคำสั่งดังต่อไปนี้

1) คำสั่งว่าคดีไม่มีมูลให้ยกฟ้อง

2) คำสั่งให้มีการส่งคดีผ่านไปยังพนักงานอัยการประจำศาลไต่สวน

ชั้นที่สอง

3) คำสั่งให้มีการส่งคดีไปพิจารณายังศาลตัดสินที่มีเขตอำนาจต่อไป

การดำเนินคดีในชั้นศาลตัดสิน ศาลแขวง ศาลมัชฌิม โทยและศาลอุทธรณ์เป็นศาลตัดสิน มีอำนาจตรวจสอบความจริงเพื่อพิจารณาว่า จำเลยมีความผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือไม่ วัตถุประสงค์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส คือ การค้นหาความจริง โดยหลักการมูลฐานข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผิดกฎหมาย และที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดจะต้องถูกนำเสนอต่อศาล โดยศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ค้นหาเอาความจริงจากพยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณามากกว่าที่จะให้หน้าที่ดังกล่าวตกอยู่แก่คู่ความของคดี

ประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้หน้าที่ในการตรวจสอบความจริงในระหว่างการพิจารณาเป็นหน้าที่ของศาล โดยให้ศาลเป็นผู้ควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาเนื่องจากเห็นว่า เป็นการดีกว่าที่จะให้การนำเสนอพยานหลักฐานอยู่ในการจัดการของคู่ความผู้ซึ่งมีผลประโยชน์ในคดี การให้คู่ความมีบทบาทหลักในการนำเสนอพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา ดังเช่น ในระบบกฎหมายของคอมมอนลอว์จะส่งผลให้มีการอ้างพยานหลักฐานโดยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ เนื่องจากพยานหลักฐานดังกล่าวอาจไม่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อคู่ความฝ่ายนั้น หรือเห็นว่า ไม่คุ้มค่ากับการดำเนินการและทำให้มีการจัดการเกี่ยวกับพยานหลักฐานและบิดเบือนความจริงในการนำเสนอพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ คู่ความมักจะนำเสนอแต่พยานหลักฐานเฉพาะที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนเท่านั้น โดยจะปิดบังพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตรงข้าม ทำให้ความจริงที่ได้จากการดำเนินกระบวนการพิจารณามีข้อเท็จจริงที่ควรปรากฏ ศาลของ

¹ณรงค์ ใจหาญ, เรื่องเดิม, หน้า 64.

ประเทศฝรั่งเศสจึงแสดงบทบาทที่มีอำนาจเหนือ ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา โดยมีอำนาจที่จะทำมาตรการใด ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ในการค้นหาความจริงได้¹

ด้วยเหตุที่ผู้พิพากษาศาลประเทศฝรั่งเศสมีบทบาทในการค้นหาความจริงเป็นหลัก ดังนั้น ผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีมาตรการในการควบคุมความเป็นกลางในเรื่องที่ผู้พิพากษาเคยรู้เรื่องราวในคดีมาก่อน ไม่ให้นั่งพิจารณาคดีอันจะส่งผลต่อความมีอคติต่อการพิพากษาต่อไป

โดยสรุปแล้วในเรื่องอำนาจดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายกับพนักงานอัยการในกฎหมายฝรั่งเศส เห็นได้ว่า ในคดีอาญาทุกคดีอัยการฝรั่งเศสอยู่ในฐานะที่รับรู้การเข้ามาในคดีอาญาของผู้เสียหายและหากศาลดำเนินคดีอาญาใด พนักงานอัยการจะต้องปรากฏตัวในคดีอาญาทุกคดี เพราะพนักงานอัยการเป็นองค์กรเดียวที่เป็นหลักในการดำเนินคดีอาญาและเป็นองค์กรเดียวที่สามารถดำเนินคดีอาญาได้ แม้กฎหมายจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายเข้าร่วมเป็นโจทก์ด้วยก็ตาม แต่ผู้เสียหายก็ไม่มีอำนาจดำเนินคดีได้โดยลำพังลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาที่ว่า “พนักงานอัยการย่อมเป็นผู้ระวางรักษาผลประโยชน์สาธารณะได้มากกว่าผู้เสียหายที่ทำหน้าที่ในคดีอาญาเพียงเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตัว” ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาที่ศาลไต่สวน ศาลต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบเพื่อให้พนักงานอัยการทำคำฟ้องเปิดคดีอาญาที่ศาลไต่สวน ด้วยหลักดังกล่าวจึงไม่มีทางเลยที่ผู้เสียหายจะทำให้คดีอาญาเสียหาย

ในกรณีความผิดโทษชั้นกลางหรือลหุโทษ ที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาที่ศาลตัดสินได้โดยไม่ต้องผ่านศาลไต่สวน กฎหมายฝรั่งเศสก็กำหนดเงื่อนไขแห่งการฟ้องไว้ คือ ผู้เสียหายจะต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องของผู้เสียหายก่อนจึงมีสิทธิยื่นคำฟ้อง วิธีการดังกล่าวเท่ากับเป็นการสื่อสารให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย ซึ่งพนักงานอัยการมีสิทธิที่จะ

¹ สุริชา ม่วงผล, “ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา,”

(วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), หน้า 74-75.

เข้ามาในคดีอาญาที่ผู้เสียหายเริ่มคดีได้ โดยผู้เสียหายไม่มีโอกาสทำให้คดีอาญาเสียหายได้เลยไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ

2.1.2 ประเทศเยอรมัน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันมีจุดมุ่งหมายในการค้นหาความจริงและการลงโทษผู้กระทำผิด จุดมุ่งหมายหลักของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันจึงตกแก่พนักงานอัยการ ในฐานะที่เป็นตัวแทนของสังคมและผลประโยชน์สาธารณะ เป้าหมายหลักของการดำเนินคดีจึงอยู่ที่ผู้กระทำความผิด โดยผู้เสียหายไม่ได้มีความสำคัญมากมายนักในวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมัน

แม้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันจะให้พนักงานอัยการมีอำนาจแต่ผู้เดียวในการดำเนินคดีอาญา แต่ก็มีข้อยกเว้นในบางฐานความผิดที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายมีบทบาทในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งบทบาทของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในเยอรมันแยกพิจารณาได้ 4 ลักษณะ

ลักษณะที่หนึ่ง การร้องทุกข์ในความผิดอาญาที่การดำเนินคดีต้องอยู่ภายใต้การร้องทุกข์ของผู้เสียหาย ความผิดเหล่านี้ได้แก่ ความผิดเล็กน้อย เช่น ทุพมึน บุกรุก ลักทรัพย์ภายในครอบครัว ทำให้เสียทรัพย์ การเปิดเผยความลับ เป็นต้น

ลักษณะที่สอง การฟ้องคดีอาญาในความผิดอาญาที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องและดำเนินคดีอาญาได้ พนักงานอัยการจะฟ้องและดำเนินคดีได้เฉพาะเมื่อผลประโยชน์สาธารณะได้รับการกระทบกระเทือน

ลักษณะที่สาม การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการที่ดำเนินคดีอาญาไว้แล้ว

ลักษณะที่สี่ การคัดค้านคำสั่งไม่ฟ้องคดี ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายมีสิทธิถ่วงดุลอำนาจของพนักงานอัยการ โดยการคัดค้านคำสั่งไม่ฟ้องคดีไปที่อัยการสูงสุด

เมื่อพิจารณาการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในประเทศเยอรมันพบว่า ประโยชน์สาธารณะได้รับการปกป้องจากกฎหมายอย่างแน่นหนา เพราะโดยหลักการแล้วพนักงานอัยการแต่ผู้เดียวจะเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายไม่อาจเข้ามาทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหายได้ แม้ในคดีความผิดประเภทที่ผู้เสียหาย

สามารถฟ้องดำเนินคดีอาญาได้เองซึ่งเป็นความผิดส่วนน้อย ถ้าศาลเห็นว่า ประโยชน์สาธารณะได้รับความกระทบกระเทือน ศาลต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพื่อให้พนักงานอัยการเข้ามาในคดีอาญาเพื่อระงับรักษาประโยชน์สาธารณะ

ประเทศเยอรมันแม้จะมีลักษณะของการปกครองเป็นแบบสหพันธรัฐ แต่ทุกมลรัฐต่างก็ใช้ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลางของสหพันธรัฐร่วมกัน¹ โดยศาลที่พิจารณาคดีอาญามีทั้งศาลของสหพันธรัฐ และศาลของมลรัฐ ดังนี้ คือ

ศาลของสหพันธรัฐที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญามีศาลเดียว คือ ศาลสูงสุดของสหพันธรัฐซึ่งเป็นศาลชั้นฎีกาและจะพิจารณาเฉพาะคดีที่เป็นปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น ศาลของมลรัฐ ประกอบด้วย

- 1) ศาลแขวง
- 2) ศาลจังหวัด
- 3) ศาลสูงมลรัฐ

เขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอาญาแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับความหนักเบาของโทษที่ฟ้อง สถานที่ที่ความผิดได้เกิดขึ้น ภูมิสำเนาของจำเลย ก่อนการพิจารณาหรือสถานที่ที่จำเลยถูกจับกุม โดยมีได้มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามประเภทความผิดอาญา ดังเช่นการแบ่งประเภทและเขตอำนาจของศาลอาญาในประเทศฝรั่งเศสแต่อย่างใด

โดยเดิมประเทศเยอรมนีเคยแบ่งประเภทของความผิดอาญาออกเป็น 3 ประเภท ตามความหนักเบาของโทษตามแบบอย่างของประเทศฝรั่งเศส คือ แบ่งออกเป็นความผิดอาญาหุโทษ แต่ต่อมาได้เห็นว่าหุโทษไม่สมควรเป็นความผิดอาญา ทำให้ในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีในปัจจุบันจึงแบ่งความผิดอาญาเป็น 2 ประเภท คือ

¹สมชัย เมธากวินโสภณ, “ปัญหาองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของไทย,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 56.

1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ ซึ่งได้แก่ ความผิดอาญาที่ระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษที่หนักกว่านั้น

2) ความผิดอาญาที่มีโทษปานกลาง ได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกที่เบากว่าหรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษปรับ¹

โดยการตรวจสอบความจริงในชั้นศาลของประเทศเยอรมนี ได้แยกออกเป็น 2 ขั้นตอน กล่าวคือ การตรวจสอบความจริงในคดีชั้นการประทับฟ้อง และการตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีอาญา การตรวจสอบความจริงในชั้นการประทับฟ้อง บทบาทหลักของกระบวนการพิจารณาในชั้นนี้อยู่ในแง่ของการตรวจสอบว่า การที่จะดำเนินการฟ้องร้องในทางอาญาต่อไปเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่ โดยศาลจะตรวจสอบความจริงจากคำฟ้องและสำนวนการสอบสวนแล้ววินิจฉัยว่าคดีมีมูลที่จะประทับฟ้องหรือไม่ ศาลมีอำนาจที่จะสืบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ กระบวนการพิจารณาในชั้นนี้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้พิพากษาที่เป็นอิสระ²

เดิมนั้นการตรวจสอบในชั้นประทับฟ้องจึงมีองค์กรศาลที่ทำหน้าที่ตรวจสอบคดีต่างหากจากองค์กรคณะที่พิจารณาคดี เมื่อศาลพิจารณาฟ้องของพนักงานอัยการแล้วเห็นว่า คดีมีมูลพอที่ศาลพิจารณาคดีจะรับฟ้องได้ คดีจะถูกส่งให้ศาลที่มีอำนาจเพื่อพิจารณา กล่าวคือ มีผู้พิพากษาได้สวนคอยทำหน้าที่ตรวจสอบคดีแยกต่างหากออกจากศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดี แต่ปัจจุบันระบบการตรวจสอบคดีก่อนการพิจารณาของประเทศเยอรมนีมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากอดีตเป็นอย่างมาก ระบบการตรวจสอบคดีโดยผู้พิพากษาได้สวนได้ถูกยกเลิกไป โดยหันมาใช้ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีเป็นผู้ดำเนินการดังกล่าวทั้งหมด

การตรวจสอบคดีก่อนการประทับฟ้องของเยอรมันเป็นระบบที่ไม่มีศาลทำหน้าที่ตรวจสอบคดีไว้โดยเฉพาะอย่างเช่นของประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ หรืออเมริกา ดังนั้น การฟ้องคดีอาญาของประเทศเยอรมนีจึงให้ความสำคัญกับคำฟ้องเป็นอย่างมาก เพื่อให้ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบคดีจะได้พิจารณาคดีที่โจทก์

¹สมชัย เมธากวิน โสภณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-68.

²สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, “ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน,” ดุลพาห 55, 1 (ตุลาคม 2538): 191.

นำมาฟ้องมีมูลหรือข้อเท็จจริงพอที่จะเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ คำฟ้องจึงต้องมีรายละเอียดของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายพอสมควรที่จะทำให้ศาลเกิดความมั่นใจที่จะประทับฟ้อง อีกทั้งจะต้องแนบสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการและตำรวจเป็นเอกสารประกอบคำฟ้องอีกด้วย¹

ศาลจะสั่งให้มีการเปิดการพิจารณา หากศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าตามผลของการสอบสวนเบื้องต้น ฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาามีเหตุต้องสงสัยอย่างเพียงพอว่า เป็นผู้กระทำความผิดตามคำฟ้อง กล่าวคือผลจากการสืบสวนสอบสวนผู้ถูกกล่าวหาามีความเป็นไปได้อย่างมากที่ศาลจะพิพากษาลงโทษ ศาลจะสั่งว่าคดีมีมูลโดยจะมีคำสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณา²

แต่จากการที่ศาลได้ตรวจสอบผลของการสอบสวนเบื้องต้นแล้วเห็นว่า มีเหตุผลอันควรเชื่อได้ ไม่ว่าจะในแง่ของข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่น่าเชื่อได้ว่าคดีไม่มีมูลเพียงพอที่จะลงโทษผู้ต้องสงสัย กล่าวคือ ไม่มีข้อสงสัยว่าได้มีการกระทำความผิดที่เพียงพอ หรือการกระทำความผิดของจำเลยไม่อาจถูกลงโทษได้ตามกฎหมาย ศาลจะมีคำสั่งไม่ประทับฟ้องไว้เพื่อพิจารณา นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นที่ศาลจะมีคำสั่งไม่ประทับฟ้องได้ โดยการที่ศาลยุติการพิจารณาคดีโดยเด็ดขาดจากเหตุผลของการฟ้องคดีโดยใช้ดุลยพินิจ โดยได้รับความยินยอมจากพนักงานอัยการและจำเลย หรือในกรณีที่ไม่มีตัวจำเลยอยู่ หรือมีเหตุขัดขวางที่เป็นการชั่วคราวในกรณีอื่นเกี่ยวกับตัวจำเลย³

การตรวจสอบความจริงในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี ผู้ที่มีความสำคัญในกระบวนการตรวจสอบความจริงของเยอรมนี คือ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ซึ่งจะเป็นผู้พิพากษาอาชีพคนเดียวในศาล โดยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพิจารณา โดยการสืบพยานนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญในชั้นพิจารณาคดีและอยู่ในความรับผิดชอบของศาล โดยหน้าที่จะต้องหาพยานหลักฐานในข้อเท็จจริงของคดีและพยานหลักฐานที่ใช้พิเคราะห์ในการทำคำพิพากษาคัดสินคดี จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีอาญา

¹ปัญญา แสงสุข, เรื่องเดิม, หน้า 88.

²สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 191.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 193.

ในชั้นพิจารณาคดีของศาลเยอรมนี ศาลจะเป็นผู้มีบทบาทมากในการไต่สวนและสืบพยาน จึงส่งผลทำให้หน้าที่ของผู้พิพากษาต้องมีความเคร่งครัดเป็นอย่างมาก ในเรื่องของความเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี

2.1 ระบบคอมมอนลอว์

ระบบคอมมอนลอว์เป็นระบบกฎหมายอีกระบบที่แตกต่างจากระบบซีวิลลอว์ โดยระบบคอมมอนลอว์เน้นไปที่คำพิพากษาในการตัดสินคดีเป็นหลัก ไม่มีแบบแผนที่แน่นอนในการดำเนินกระบวนการ อย่างเช่น ระบบซีวิลลอว์ โดยประเทศภาคพื้นยุโรปที่ได้รับอิทธิพลมา คือ

2.1.1 ประเทศอังกฤษ

ระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีต้นกำเนิดมาจากประเทศที่ถือระบบตามกฎหมายอังกฤษ¹ ซึ่งภายหลังจึงได้ถูกนำไปใช้ยังประเทศอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายอังกฤษ โดยมีความแตกต่างไปจากระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย การดำเนินคดีอาญาของระบบกฎหมายอังกฤษมีหลักเกณฑ์ที่ยึดถือหลักการดำเนินคดีโดยประชาชน เพราะกฎหมายอังกฤษเป็นกฎหมายที่มีวิวัฒนาการมาจากคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก ซึ่งผู้พิพากษาดำเนินคดีตามหลักความยุติธรรม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาขึ้นถือว่าสมาชิกในสังคมเป็นผู้ที่ได้รับเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น ๆ ด้วย โดยในปัจจุบันลักษณะสำคัญก็ยังคงปรากฏอยู่หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า กฎหมายอังกฤษเป็นเรื่องว่าด้วยการตัดสินคดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น แทนที่จะเป็นการวางระเบียบข้อกำหนดข้อบังคับไว้และมีแนวความคิดว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งโดยส่วนมากจะมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยใช้หลักการดำเนินคดีโดยประชาชน

¹สุรพงษ์ เอี่ยมแทน, “ความผิดอันยอมความได้กับความผิดอาญาแผ่นดิน: ศึกษาตามกฎหมายอาญาสารบัญญัติ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย-ธุรกิจบัณฑิตย์, 2552), หน้า 43-44.

ดังนั้น หลักการดำเนินคดีโดยประชาชนจะเป็นการระบบการดำเนินคดีที่ถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนมีหน้าที่ป้องกันการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในสังคม ทุกคนจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการที่จะร่วมรับผิดชอบและดำเนินการแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสงบสุข ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น จึงถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี ซึ่งเมื่อได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศอังกฤษแล้ว พบว่าอังกฤษเป็นประเทศที่มีอาญานิคมเป็นจำนวนมาก ระบบกฎหมายจารีตประเพณีของอังกฤษจึงมีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ในโลกหลายประเทศ ซึ่งประเทศต่าง ๆ ในโลกที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณีซึ่งมีอังกฤษเป็นแม่แบบนั้น ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อินเดีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฯลฯ

ระบบและแนวคิดในการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เนื่องมาจากในระยะแรกแห่งประวัติศาสตร์ที่ถือว่า เอกชนทุกคนต่างมีหน้าที่ในอันที่จะต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมืองให้เป็นไปโดยเรียบร้อย อีกทั้งประชาชนทุกคนให้ความสำคัญในเรื่องเสรีภาพสูงมากและไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ เพราะประชาชนทุกคนต้องผ่านการต่อสู้มาอย่างยากลำบากเพื่อให้ได้มาซึ่งความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทำให้ประชาชนอังกฤษมีแนวโน้มไปในทางที่จะปฏิเสธอำนาจรัฐ โดยเหตุดังกล่าวยังผลให้ประเทศอังกฤษได้มีการสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาเพื่อคานอำนาจกษัตริย์ โดยได้รับการยอมรับว่า อำนาจรัฐสภาที่มาจากประชาชนเป็นอำนาจสูงสุดของประเทศ ซึ่งเป็นที่มาของหลักการดำเนินคดีโดยประชาชนที่ถือหลักการสำคัญว่า “ใคร ๆ ก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเองได้หรือที่เรียกกันว่า เอกชนทุกคนเป็น

ผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญาหรือนำคดีอาญาขึ้นสู่กระบวนการพิจารณาของศาลได้ โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่¹

แต่จะเรียกว่า ประชาชนสามารถไปฟ้องคดีอาญาได้ทีเดียวก็คงไม่ตรงนัก เพราะประเทศอังกฤษจะใช้คำว่า ประชาชนไปแจ้งข่าวต่อผู้พิพากษาศาลแขวง หรือผู้พิพากษาท้องถิ่น แล้วผู้พิพากษาก็จะดำเนินการสอบสวนหรือไต่สวนมูลฟ้อง จนถึงมีคำสั่งให้ดำเนินคดีอาญาได้ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา โดยในทางกลับกันวิธีพิจารณาของศาลอังกฤษได้มีวิวัฒนาการ ในการป้องกันมิให้ประชาชนแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากการที่ตนได้ฟ้องคดี เพราะระบบกฎหมายที่มีพัฒนาการไปตามระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงในสังคม ทำให้หลักการดำเนินคดีโดยประชาชนที่ปล่อยให้เอกชนเข้ามาเป็นผู้ควบคุมการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะเริ่มถูกตั้งข้อสังเกตว่าไม่สามารถรักษาผลประโยชน์สาธารณะได้² และยังเกิดปัญหาหลักการดำเนินคดีโดยประชาชนของประเทศอังกฤษที่ต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการหาตัวบุคคลที่จะเข้ามาเป็นคู่ความดำเนินคดีอย่างมีประสิทธิภาพ

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ เมื่อมีการกระทำ ความผิดเกิดขึ้น ประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญาเองได้ ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงถึงว่า บุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือไม่ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจาก หลักกฎหมายดั้งเดิมที่ว่าราษฎรในอังกฤษทุกคนมีพันธะหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันดูแล ความสงบเรียบร้อยและป้องกันอาชญากรรมในสังคม ตลอดจนมีหน้าที่ฟ้องคดีอาญาด้วย แต่ในทางปฏิบัติการฟ้องคดีจะกระทำโดยตำรวจเป็นองค์กรหลัก แม้ว่าตำรวจจะมอบหมายให้ทนายความฟ้องคดีแทนตน แต่คดีที่ไปสู่ศาลส่วนใหญ่ตำรวจมักจะเป็นผู้ดำเนินการฟ้องคดีเอง

¹อุทิศ วีรวัฒน์, อัยการสต็อกแลนด์และอัยการอังกฤษ อัยการกับการสอบสวนคดีอาญารวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรมอัยการ, 2533), หน้า 56-60.

²คณิต ณ นคร, หนังสือรวมบทความด้านวิชาการ ของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์อักษร, 2540), หน้า 148.

การฟ้องคดีอาญาของตำรวจในประเทศอังกฤษมีฐานะเหมือนกับ ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา โดยตำรวจจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานของการกระทำความผิด และพิจารณาถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ เมื่อเห็นสมควรที่จะฟ้องผู้กระทำความผิด ตำรวจ จะว่าจ้างทนายความให้เป็นผู้ฟ้องคดีและว่าความแทนตำรวจเปรียบเสมือนผู้เสียหาย ซึ่งอันที่จริงการฟ้องคดีโดยตำรวจในทางทฤษฎีแล้ว คือ การฟ้องโดยเอกชนนั่นเอง แต่ ในภายหลังการดำเนินคดีของตำรวจได้สร้างความไม่พอใจให้ประชาชน เนื่องจากปรากฏ บ่อยครั้งว่า ตำรวจทำการสอบสวนหรือตั้งข้อหาด้วยเหตุผลที่ไม่สมควร

อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษก็ได้เคยมีแนวคิดที่จะนำหลักการ ดำเนินคดีโดยรัฐมาใช้ โดยพยายามจะจัดให้มีพนักงานอัยการเพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดีตาม แบบอย่างในประเทศภาคพื้นยุโรป แต่ก็ประสบความล้มเหลวมาตลอดด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน สิ่งที่เกิดขึ้นจากความพยายามนี้ก็มีเพียงการจัดตั้ง Director of Public Prosecution เท่านั้น ซึ่งต่อมาภายหลังได้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมการดำเนินคดีของประชาชนใน ประเทศอังกฤษ

ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้มีปัญหาการดำเนินคดีอาญา โดยประชาชนเกิดขึ้นบ่อยครั้ง อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธประโยชน์สาธารณะ โดยสิ้นเชิง ในกรณีที่พยายามให้เอกชนเป็นผู้มีบทบาทผลักดันกระบวนการยุติธรรม หลังจากได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวที่จะปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จนท้ายที่สุดได้มีการก่อตั้งหน่วยงาน Crown Prosecution Service (CPS) ซึ่งเป็นหน่วยงาน ของรัฐที่เข้ามาดูแลการฟ้องคดีในปัจจุบัน ด้วยเหตุดังที่กล่าวมาทำให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ในประเทศอังกฤษประกอบไปด้วยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมหลายฝ่าย ได้แก่

1) CPS และองค์กรอื่น ๆ ที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาเป็นการเฉพาะ เช่น The Trading Stands Office, England Revenue, HM Customs and Excise, The DHSS, The Post Office, RSPCA and The Factory Inspectorate.

2) ผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ของรัฐเริ่มต้นขึ้นใน ชั้นตำรวจ โดยที่ตำรวจได้รับการร้องทุกข์และทำการสืบสวนสอบสวนจนเสร็จสิ้น หากตำรวจเห็นว่าไม่ควรฟ้องผู้ต้องหาคนนั้นก็จะจบลงในชั้นตำรวจ แต่หากตำรวจเห็น ควรฟ้องผู้ต้องหาและเป็นคดีตามประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้รายงานต่อ D.P.P. ตำรวจ

ก็จะส่งสำนวนการสอบสวนโดยรายงานต่อไปยัง D.P.P. เพื่อฟ้องคดีต่อไป แต่การฟ้องคดีโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายอื่นอาจฟ้องคดีได้โดยไม่ต้องส่งเรื่องให้ CPS ฟ้องคดีเหมือนตำรวจ

เมื่อ D.P.P. ได้รับสำนวนคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะพิจารณาความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานในการดำเนินคดี โดยอาจส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม ในกรณีที่เห็นว่า พยานหลักฐานไม่เพียงพอก็ได้ การดำเนินคดีอาญาภาครัฐดังกล่าวนี้จะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คณะรัฐมนตรีคอยกำกับดูแลการทำหน้าที่ของ D.P.P. ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ประเทศอังกฤษได้จัดตั้งองค์กร CPS ขึ้นในปี ค.ศ. 1985 ตามกฎหมาย The Prosecution of Offences Act 1985 และเริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่ตุลาคม ค.ศ. 1986 ให้ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาทันองเดียวกับองค์กรอัยการของประเทศภาคพื้นยุโรปโดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่ผู้มาปฏิบัติงานจากนักกฎหมายที่เป็นเนติบัณฑิตและนิติศาสตร์บัณฑิต ซึ่งในช่วงแรกพบกับปัญหาในการคัดเลือกนักกฎหมายให้มีจำนวนเพียงพอในการปฏิบัติงาน

ในส่วนของผู้เสียหายยังคงมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อยู่ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เพียงแต่ว่าการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจะมี CPS เข้ามาดูแล โดยผู้เสียหายที่ฟ้องคดีต้องได้รับการอนุญาตจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจในการดูแลก่อน นอกจากนี้การดำเนินคดีของผู้เสียหายหาก CPS เห็นว่า การฟ้องคดีเป็นการขัดต่อประโยชน์สาธารณะ หรือการดำเนินคดีควรมีการดำเนินคดีโดยภาครัฐ CPS ก็สามารถเข้าไปดำเนินคดีอาญานั้นเสียเอง¹ หรืออาจดำเนินการให้ระงับการฟ้องคดีอาญาเสียก็ได้ โดยสามารถควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายด้วยการร้องขอต่อศาลเพื่อยุติการดำเนินคดีต่อไปได้ก่อนที่จะศาลจะมีคำพิพากษา การดำเนินการนี้จะมีผลทำให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี แต่จำเลยอาจถูกฟ้องเป็นคดีใหม่ได้อีก

¹พรศักดิ์ พลสมบัตินันท์, เรื่องเดิม, หน้า 30.

นอกจากนี้ยังมีอำนาจตรวจสอบการฟ้องคดีของประชาชน ในกรณีที่ มีผู้ยื่นคำฟ้องคดีอาญาแล้วถอนฟ้องหรือไม่ดำเนินคดีต่อ โดยมีอำนาจทำการตรวจสอบ ถึงความสุจริตของบุคคลในการใช้สิทธิฟ้องคดี หรือพิจารณาถึงการดำเนินคดีอาญาว่ายังเป็นประโยชน์สาธารณะอันควรดำเนินคดีต่อไปหรือไม่ ถึงแม้ว่าคดีจะมีการถอนฟ้องแล้วก็ตาม

หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษที่มีการจำกัดอำนาจ ฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายให้น้อยลง โดยมีองค์กรของรัฐเข้ามาควบคุมดูแลการดำเนินคดี ของผู้เสียหาย โดยพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าจากเดิมที่รัฐเคยให้อำนาจแก่ผู้เสียหายอย่างเต็มที่ ในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ตามหลักการดำเนินคดีโดยประชาชน แต่รัฐได้ประสบกับปัญหาว่า การปล่อยให้ผู้เสียหายดำเนินคดีเพียงลำพังต่อไปไม่อาจ รักษาความสงบเรียบร้อยหรือประโยชน์ของรัฐได้ ประเทศอังกฤษจึงได้วางมาตรการ จำกัดสิทธิในการฟ้องร้องคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย ต้องถูกควบคุมดูแลการดำเนินคดีโดยฝ่ายรัฐ การดำเนินคดีอาญาไม่อาจดำเนินการ โดยปราศจากการควบคุมของฝ่ายรัฐได้อีกต่อไป¹

¹โกวิทช์ มีพรบุชา, “การตรวจสอบการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหาย โดยพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), หน้า 57-59.